

PAPER DETAILS

TITLE: KORKU KAYNAGI ERKEK VE ERİL KORKU BİÇİMLERİ İŞİGİNDA TOPLUMSAL CİNSİYET
OLUSUMU VE MASAL İLİSKİSİ (UMAY GÜNAY DERLEMESİ ELAZİG MASALI ÖRNEĞİ)

AUTHORS: Ayse ÖZPOLAT

PAGES: 45-78

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1901831>

Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi (FÜHAD)
Cilt: 8, Sayı: 16, Eylül 2021, s. 45-78, ISSN: 2148-2527

Journal of Harput Studies, Vol. 8, Issue 16, September 2021, pp. 45-78

Araştırma Makalesi/Research Article

KORKU KAYNAĞI ERKEK VE ERİL KORKU BİÇİMLERİ IŞIĞINDA TOPLUMSAL CİNSİYET OLUŞUMU VE MASAL İLİŞKİSİ (UMAY GÜNAY DERLEMESİ ELAZIĞ MASALI ÖRNEĞİ)

*Gender Formation and Fairy Tale Relationship in the Light of Male
and Male Fear Forms That Are The Source of Fear (Umay Günay
Review Elazığ Tale Example)*

Ayşe ÖZPOLAT*

Geliş/Received: 31.07.2021

Kabul/Accepted: 13.09.2021

Öz

Masallar, sosyalizasyon ilk araçlarından biri olarak yaşamın ilk dönemlerinden itibaren kişilere toplumsal değer ve kuralları öğretmektedir. Aynı zamanda masallar, çocukları eğlendirirken birçok duygunun yaşanmasına ve duyguların toplumsal farklılıklar oluşturarak gösterilme şeklinde etkilidir. Örneğin, korku, öfke, sevgi veya mutluluk gibi duyguların hissedilmesi evrensel olmasına rağmen nasıl gösterilir ilk masallarla öğrenilir. Eğitimin başlangıcından itibaren etkili bir yöntem olarak ebeveynler ve toplum tarafından kullanılan masallar, duyguların yönünü ve şiddetini belirleyici bir etkiye sahiptir.

Bu makalede eril korku biçimleri, erkek kaynaklı korkular Elazığ masalları ışığında değerlendirilerek toplumsal cinsiyet boyutuyla tartışılmıştır. Bunun için Elazığ masallarını derleyen Umay Günay'ın 70 masalı erkeğe ait korku biçimleri ve erkek kaynaklı korku biçimleri açısından ele alınarak değerlendirilmiş bu bağlamda 17 masalın incelenmesi yapılmıştır. Bu masallarda, eril korku biçimleri, korku kaynağı olarak erkek, korku kaynağıyla mücadele yolları, toplumsal cinsiyetin oluşumundaki rolü, korkunun kadına yansımaları değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Korku, Masal, Toplumsal Cinsiyet, Eril Korku Biçimleri

* Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Elazığ/ Türkiye, <https://orcid.org/0000-0003-3586-9745> asayi@firat.edu.tr

Abstract

Fairy tales teach of social values and rules as one of the first tools of socialization. While tales entertain children, they also have a decisive effect on experiencing many emotions and showing emotions by creating social differences. When and how to show fear, anger, love or happiness is learned from the first fairy tales. Tales, which are used by parents and society as an effective method at the beginning of education, have a decisive effect on the direction and severity of emotions.

In this article, masculine fear forms, male-based fears are discussed in the light of Elazığ tales and discussed in terms of gender. For this purpose, Günay Umay's 70 fairy tales, who compiled Elazığ tales, were evaluated as male fear forms and 17 tales of male-based fear forms were examined. In these tales, masculine fear forms, men as a source of fear, ways of fighting against the source of fear, the role of gender in the formation, and the reflection of fear on women have been evaluated.

Keywords: Fear, Fairy Tale, Gender, Masculine Fear Forms

Giriş

Birey hayatının korunmasında ve toplumsal yaşamın devam etmesinde korku, şiddete ve ayırıştırma yönelmedikçe oldukça önemli fonksiyonlara sahiptir. Birey ve toplumun disiplinini, haklarını korumada hatta maksimum boyutta uluslararası ilişkilerde insanların birbirlerine karşı sınır koymasında ve barışın korunmasında hayati fonksiyonları bulunmaktadır. Fonksiyonel olarak korku keyfiliği önlediği gibi özgürlüğün yıkıcı boyutlarda yaşanmasını engellemekte, bireyin sosyalleşmesinin her aşamasında kullanılmakta ve olumlu olarak toplumu itici gücü bulunmaktadır. Korku duygusu, bireysel ve toplumsal olarak değişimin ve gelişmenin bazen önünde engel olabildiği gibi değişme ve gelişmenin sağlayıcıları arasındadır. Örneğin gelişme ve değişme eğer bireyin veya toplumun yok olması veya bağımlılığına sebebiyet verecek ise birey ya da toplum bu durumların oluşmasından korkarak değişme ve gelişmeyi başlatabilmektedir. Fakat her değişme ve gelişme riskleri barındırdığından statükonun devam ettiricisi olarak da korku önemli bir role sahiptir. İnsanın doğasındaki tutumların değişmesine karşı olan direnç bilinmezlikten korku ve alışkanlıkların değişmesindeki zorluktan kaynaklanmaktadır. Korku, toplumun en küçük yapıtaşı olan aileden başlayarak toplumu ve küresel ölçekli olarak insanlığın birlikteliğinin sağlanmasında da önemli işleve sahiptir. Korkunun bağlayıcılığı, biz duygusu ve yok olma yani varoluş korkusundan beslenmektedir. Bu korkuyla insan; aile, toplum ve türüne karşı varoluş birlikteliği gerçekleştirmekte ve bu korku, hayatta kalabilmesinin sağlayıcısı olmaktadır.

Sosyalleşme boyunca birey toplumsal değer ve kuralları öğrenirken tüm duygular gibi korku duygusu da kullanılmaktadır. Bir öğrenme yöntemi olarak kullanılan korku biçimleri ve kaynağıyla mücadele yöntemlerinin öğrenilmesi ise korku üzerinde ki öğrenmenin etkisini göstermektedir. Kişi sosyalleşme boyunca eylemlerinin sonucunu bazen deneyimleyerek, bazen gözlemleyerek bazen de anlatılarla öğrenmektedir (İskender, 2016:299). Anlatılar; masallar, mitler, hikâyelerle çocuğun zihinsel dünyasında hayaller vasıtasıyla ve kendi değerlendirmeleri sonucunda davranışa dönüşmekte ve süper egonun oluşmasında önemli rolü bulunmaktadır (Ekşi, 2017:84). Anlatılarda tüm duygular deneyimlenirken korkunun başatlığı zıtlıkların sunumunda göze çarpmaktadır. İyi-kötü, güzel-çirkin, doğru-yanlışın sunumu korku kaynağıyla ilişkilendirilerek gösterilmektedir. Korkulan çoğunlukla olumsuz öğelerin bulunduğu taraf olarak sunulurken mücadele korku kaynağıyla yapılmakta cesaret korku kaynağına gösterilmekte ve zafer korku kaynağı karşısında elde edilmektedir. Ödül ise olumlu öğeleri kendinde bulundurun kahramana verilmektedir (Karatay, 2007:471). Sosyalleşmenin başlangıcından itibaren çocukların eğitiminde anlatıların kullanılmasından kaynaklı anlatıları bir toplumun süper egosunun oluşumu veya kolektif bilinçdışının aktarımı olarak görmek mümkündür (Alan, 2012:69). Bundan dolayı bir toplumu anlamak için anlatılar, araştırmacıların ilk bakılacak yer olması önemini oluşturmaktadır.

Bu araştırmada masalın korku biçiminin oluşumundaki rolü, Umay Güney'in derlemiş olduğu Elazığ masalları örneği üzerinden yapılmıştır. Toplumsal cinsiyetin oluşumunda eril korkuların oluşumunun başlangıcı olarak görülebilecek masalların, yereldeki farklılıklarla toplumsal cinsiyet ve eril korkular olarak yapılacak çalışmalara yol gösterici olacağı umulmaktadır.

1. Korku Duygusu

Goleman "Duygusal Zekâ" adlı kitabında duyguları sınıflandırırken duyguları temel duygu kümeleri olarak ayırmış ve bu kümeleri şöyle sınıflandırmıştır.

1. *Korku: kaygı, kuruntu, sinirlilik, tasa, hayret, şüphe, uyanıklık, vicdan azabı, huzursuzluk, çekinme, ürkme, dehşet; patolojik olduğunda ise fobi ve panik*

2. *Öfke: hiddet, hakaret, içerleme, gazap, tükenme, kızma, sinirlenme, hınç, kin, rahatsızlık, alınganlık, düşmanlık ve belki de en uç noktada, patolojik nefret ve şiddet*

3. *Üzüntü: acı, keder, neşesizlik, kasvet, melankoli, kendine acıma, yalnızlık, can sıkıntısı, umutsuzluk ve patolojik olduğunda şiddetli depresyon.*

4. *Zevk: mutluluk, coşku, rahatlama, tatmin, haz, sevinç, eğlenme, gurur, tensel zevk, heyecan, vecd hali, hoşnutluk, kendinden geçme, aşırı zindelik, kapris ve en uç noktada mani*
5. *Sevgi: kabul görme, dostluk, güven, iyilik, yakın ilgi, sadakat, hayranlık, aşırı tutkunluk, muhabbet*
6. *Şaşkınlık: şok, hayret, afallama, merak*
7. *İğrenme: hor görme, aşağılama, küçümseme, tiksime, nefret etme, hoşlanmama, itici bulma*
8. *Utanç: suçluluk, mahcubiyet, hayal kırıklığı, pişmanlık, küçük düşme, üzülme, çile ve nedamet*

Duyguların sınıflandırılması, onların birbirleriyle karışımını, aynı anda birlerinin tetikleyici olarak etkileşimi ve birbirlerine yakınlığı bu duygu kümeleri arasındaki kesin ve keskin çizgilerle ayrılmayı engellemektedir (Goleman, 2011:374). Olumsuz ve istenmeyen duygular olarak bilinen fakat insan için yaşamsal fonksiyonları bulunan öfke ve korku duygusu ve alt kümeleri bazen iç içe oluşmakta ve insan içinde bulunduğu duyguyu anlamlandırma ve sınıflandırma da dahi güçlük yaşamaktadır. Bundan dolayı duyguların sınıflandırılması ve hissedildiğinde anlamlandırılması oldukça güç olmakla birlikte duyguların oluşum nedenleri bilindiğinde daha kolay anlaşılabilir.

Korku duygusunun nedenleri ile ilgili birçok çalışma yapılmış ve İzard, korku nedenlerini ya da harekete geçiricileri dört faktörle açıklamıştır. Bunlar şöyledir:

1. Çevresel olaylar veya süreçler
2. Dürtüler
3. Duygular (korkunun kendisi, heyecan, ilgi)
4. Bilişsel süreçler (bellek)

İzard'un korku faktörlerine benzer bir gruplandırma ise Craske ve Taylor yapmıştır. Craske ve Taylor'un yapmış olduğu gruplandırma ise şöyledir:

1. Genetik etkenler olarak çocukluktaki korkuların gelişimde yatkınlık ve huy önemlidir.
2. Çevresel etkenler ve yaşantılar yani bireyin ortak çevre ve paylaşılamayan çevre korku oluşumunda önemlidir.

3. Etkileşim olarak biyolojik ve çevresel etkenlerin etkileşimi korku oluşumunda önemli etkiye sahiptir.

Elmacı korkunun nedenleri olarak tehlike sinyalinin geldiği korku kaynağının, iç ve dış olaylar ve durumlardan kaynaklanacağını, tehdidin ya da olası zararın ise fiziksel veya psikolojik nitelikte olacağını söylemiştir. Korku yaş ve olgunlaşmaya göre değişmekte olup tehdit oluşturan şeylerin varlığı güvenlik ve koruma sağlayan şeylerin yokluğu neticesinde korku duygusu oluşmaktadır. Buna ilaveten tüm insanlar için korku nedenleri yaşa ve olgunlaşmaya ilaveten huydaki ve bireysel farklılıklardan, eğilimlerden, birey-çevre etkileşiminden ve yaşantılardan kaynaklı olarak değişmekte ve korku nedenleri oluşmaktadır (Bowlby, 1973'den alıntı Elmacı, 2008:21,22)

Korku nedenleri ve korku kaynağına karşı yorumlar bireyin yaşam dönemleri ile değişikliğe uğrayabilmektedir. Kişinin gelişim süreci boyunca gerçekliği algılaması ve yorumlamasındaki farklılıktan kaynaklı olarak korku kaynağı değişmekte ve korku kaynağı aynı kalmasına rağmen yorumlar ve tepkilerde farklılaşmalar oluşmaktadır.

Robinson ve arkadaşları yapmış oldukları çalışmada çocukların yaşları ve korkularına ilişkin şu sınıflandırmayı yapmışlardır:

0-6 ay arası: Destek kaybı, yüksek sesler, ani hareket

7-12 ay arası: Yabancılar, büyük nesnelerin aniden ortaya çıkması, yüksek sesler

1 yaş: Ebeveynlerden, yabancılardan, yaralanmadan, tuvaletten ayrılma

2 yaş: Büyük hayvanlar, karanlık oda, büyük nesneler ve makineler, yüksek sesler, kişisel ortamda ani değişiklikler

3 yaş: Karanlık oda, maskeler, büyük hayvanlar, yılanlar, ebeveynlerden ayrılma

4 yaş: Karanlık oda, gece gürültü, büyük hayvanlar, yılanlar, ebeveynle ayrılık

5 yaş: Vahşi hayvanlar, bedensel yaralanma, karanlık, kötü insanlar, ebeveynlerden ayrılma

6 yaş: Hayaletler, canavarlar, cadılar, karanlık, yalnızlık, gök gürültüsü ve şimşek

7 yaş: Karanlık, canavarlar, fırtınalar, kaybolma, adam kaçırmak, yalnızlık

8 yaş: *Karanlık, insanlar (çocuk kaçıran, soyguncu, haydut, gaspçı), silahlar veya bombalar, yalnızlık, hayvanlar*

9 yaş: *Karanlık, kaybolmak, kötü rüyalar, bedensel zarar veya kaza, yalnızlık*

10 yaş: *Karanlık, insanlar, kötü rüyalar, ceza, yabancılar*

11 yaş: *Karanlık, yalnızlık, kötü rüyalar, biri tarafından incinmek, hasta olmak, testler, notlar*

12 yaş: *Karanlık, ceza (baş belası, kötü notlar), yalnızlık, biri tarafından incinmek veya desteğin çekilmesi, testler, notlar*

13 yaş: *Genel olarak suç, yaralanmak veya kaçırılmak, yalnız kalmak, genel olarak savaş ve nükleer savaş, kötü notlar, testler, ceza*

14 yaş + *Okulda başarısızlık, kişisel ilişkiler, savaş, testler, cinsel sorunlar (hamilelik, AIDS), yalnızlık, ailevi kaygılar*

Robinson ve arkadaşları yaş ve korku sınıflandırmasıyla birlikte korku döngüsünü açıklamışlardır. Korku döngüsünde cesaret ve güç ilişkisine değinirler. Bu ilişki süreç itibarıyla korku döngüsünde çocuk, hem korku kaynağını (nesnesini) algılar hem de kendini korku kaynağına göre algılar. Korku kaynağı çocuğun çevresindedir. Çocuk korku kaynağının farkındadır. Oluşan korku sürecinde çocuk kendi gücüyle korku kaynağından gelen tehdidi değerlendirir. Çocuk bilişsel, fizyolojik ve duygusal tepki biçimlerini korku kaynağına karşı tepki verir. Sonraki süreçte, çocuk uyguladığı stratejinin başarı ya da başarısızlığını değerlendirir. Başarılı stratejiler olumlu sonuçlara yol açarak güven ve uyuma yönelik davranışlara yol açarken, stratejilerin korkuya karşı başarısızlığı sonucunda daha fazla korku ve uyumsuz davranışlara yol açabilmektedir. Korku döngüsü bu şekilde oluşmakta ve korku kaynağına korkuyu devam ettirmektedir. Çocuklar için korku kaynağı karşısında müttefik oldukça önemlidir. Müttefik olarak aileden biri, öğretmen, dinsel inanç veya cansız objeler bile olabilir. Bir müttefik çocuğun korku kaynağıyla karşılaştığında korku kaynağına müdahale edebilir, etkisiz duruma getirebilir ve nüfuz edebilir (Robinson vd, 1991:192).

Korkunun kişiler arasında farklılıklara rağmen benzer korku kaynağından korktukları Robinson'un araştırmasında bulunmaktadır. Korku kaynağı benzer olmasına rağmen korku kaynağına karşı uygulanan stratejilerde farklılıklar bulunmaktadır. Toplumsal olarak benzerlik gösteren fakat farklı toplumlarda farklılıklar gösteren bu stratejiler sosyalleşme boyunca öğrenilmektedir.

Horney korkuyu bir çocuk için yalnız kalmak, çaresizlik ve güvensiz durumda olması sonucunda hissedildiğini söyler ve bu durumu temel kaygı olarak kavramsallaştırır. Temel kaygı doğuştan gelen bir duygu olarak değil, çevresel ve sosyal etkenlerin sonucunda ortaya çıktığını söylemektedir. Başlangıç olarak temel kaygı, çocuğun ebeveyn veya bakıcısı arasındaki güvenli bir ilişkiyi zedeleyen davranışlar sonucunda gelişmekte, sıcaklık, saygı, katılım ve istikrar eksikliği ile oluşmaktadır. Temel kaygı düşmanca görünen dünyada yalnızlık ve çaresizlik duygularıdır. Temel kaygıyı hisseden çocuklar sosyal çevrelerinden acımasız oldukları için korkmaktadırlar. Bu korkuyla kişinin özgüveni yara almakta ve zayıflamaktadır. Fakat korkuyla kaygıyı ayıran Horney'e göre kaygıda korkuya oranla tehlike öznel ve gizlidir. Fakat her ikisinde de gösterilen tepki tehlikeye dönük coşkusaldır. Korku karşısında yani tehlike açık olduğunda kişi etkin ve cesaretli davranabilirken kaygı hissedildiğinde çaresizlik duygusu gelişir ve kişi edilgenleşebilir. Horney'e göre, korkudan emin olma durumu yani güvenlik ve emniyet ihtiyacı insan davranışının güdüleyici gücüdür. Kişi güven duygusunu kaybetmemek adına saldırgan davranışlar geliştirir. Horney'in temel kaygı sonucunda yapılan mücadelede nevrotik eğilimlere sahip üç nevrotik kişilikten bahsetmektedir. Bunlar şöyledir:

1. Uysal Tip/İnsanlara Yönelme: Bu kişiler çaresizliklerini kabul eden uyumlu tipler olarak bilinirler. Korku ve temel kaygılarını kabul eder buna karşın güvende hissedebilmek adına güçlü olarak algıladıkları kişi ve gruplara yönelir ve başkalarının sevgisini kazanmak isterler. Takdir edilme yönlendirilme ve korunma isteği içinde olurlar. Yetersizlik duygusundan kurtulabilmek için bir eş arar ve onunla güvenlik ihtiyacını gidermeye çalışırlar. Fakat bu istek bazen diğer insanlar tarafından yük olarak algılanır. Bu durumda reddedilme uysal tip için bir felaket olup saygıyı kazanmak için umutsuzca çaba gösterir.

2. Saldırgan Tip/İnsanlara Karşı Olma: Bu kişiler için hayat amansız bir kavgadır. Herkesi kendine düşman olarak bilir ve bu inancını değiştirmez. Bu inancını bazen açıkça gösterirken bazen nezaket ve iyi arkadaşlıkla gizler. Korku duygusunu yadsır, güçlü olmak, güç kazanmak ve öyle görünmek için çabalar. Horney'e göre, normal insanların güç duygusu kendi yeteneklerinin, kapasitesinin farkındalığından beslenirken nevrozlu kişiler endişe, aşağılık ve nefret duygularından beslenmektedir. Bu tipte güç elde etme çabası, kişinin zayıflığından çıkar ve kişi kendi çıkarları için başkalarını sömürür. Kişinin kendi çıkarları eylemlerinin motivasyonunu oluşturur. Bu tip kişiler, kendilerine kötülük yapılmasından ziyade kendilerine kötülük yapılmadan kötülük yaparlar. Kendi önermelerinde her şey mantıklı, acımasızlığı güç, saygısızlığı ise dürüstlük olarak algırlar.

3. Yalıtkan Tip/İnsanlardan Uzaklaşma: Normal insanların zaman zaman yalnız kalma isteğinden farklı olarak bu tipler insanlarla ilişki kurduğunda dayanılması güç bir gerilim hissederek. Bu gerilimden kurtulmak adına insanlardan uzaklaşma, yalnız kalma isteği duyarlar. Bu durum nevrotik coşkusal yalıtımın göstergesidir. Yalnızlaşma hem insanlara hem kendine gerçekleşebilmektedir. Kişinin coşkusal deneyimlerinde ki körelme, nefret, sevgi, küçümseme nesnesini karşısında belirsizlik yaşamaktadır. Neden korktuğu veya ne umduğunu da bilmemektedir. Sadece kendine yeterli olduğuna inanır ve güvenliğini sağlayarak endişeyi azaltır. Sosyal yaşam sonucu acı hissetmemek için insanlara duvarlar örerek ve kendine yetebilmek için becerilerini geliştirir. Tam bir bağımsızlık peşindedir (Yıldız, 2020:979-980).

1.1. Toplumsal Cinsiyet

Biyolojik farklılıklardan dolayı cinsiyet olarak ayrılan ve toplumun temel iki unsuru olan kadın ve erkek bir dizi sosyo-kültürel anlamlar barındırmaktadır. Cinsiyetin toplumsal boyutuna karşılık gelen toplumsal cinsiyet:

1. Kadın ve erkeğin toplumsal sorumluluk ve rollerine vurgu yapar.
2. Toplumun bizleri algılaması, bizden istedikleri davranışlar ve beklentilerini içerir.
3. Toplumun cinsiyetlere karşı kalıplarını ve yargılarını içerir.

Scott'a göre toplumsal cinsiyet "bir bedene zorla kabul ettirilmiş bir toplumsal kategori" olarak tanımlanmıştır. Yüksel'e göre ise toplumsal cinsiyet, toplumsal, ekonomik, politik, davranışsal ve kültürel tüm farklılıkları barındırmaktadır. Kesler ve Mckennea ise toplumsal cinsiyeti dişilik ve eriliklerin sosyal, psikolojik ve kültürel görünimleri olarak tanımlamaktadır (Zeybekoğlu, 2013:9-10).

Gentil, toplumsal cinsiyetin diğer kavramlardan ayrılması için beş ayrı terim önermektedir. Bunlar şöyledir:

1. Cinsiyet (sex): Biyolojik işlemleri ve eylemleri içermektedir.
2. Biyolojik olarak cinsiyetle bağlantılı (Biologically sex-linked): Erkek ya da kadın olmanın biyolojik tarafına bağlı olan özellikler. Örneğin renk körlüğü
3. Toplumsal cinsiyetle bağlantılı (gender-linked): Erkek ya da kadının toplumsal veya kültürel tarafına bağlı özellikler. Örneğin erkeklerin saldırgan olması

4. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyetle bağlantılı (sex and gender linked): Biyolojik ve toplumsal kökenli özelliklerin her ikisinin birlikte bulunması. Örneğin kadınların bebek bakımı gibi (Zeybekoğlu, 2013:11).

Cinsiyetin ve toplumsal cinsiyetin biyolojik ve toplumsal temelleri insan yaşamında mağduriyetlere neden olduğundan hep tartışılmış, güç ve hegemonya bağlamında kadını mağdur, erkeği ise zalim ya da haksızlık yapan olarak sınıflandırılmıştır. Erkeğin haksızlık yapmasını veya zalimliğini cinsiyete bağlarken bazen bu zalimliği toplumsal cinsiyetle haklılaştırma yoluna da gidilmektedir. Eril güç kadını kendi hemcinslerinden korumak veya yaşamı boyunca kendisinin zor rol ve görevleri yapmak gibi nedenler ileri sürerek kadın karşısında statükonun devamını sağlamış ve sağlamaktadır. Fakat toplumsal cinsiyet rollerinde ki zamanla oluşan değişimler, cinsiyet eşitsizliklerini biyolojik farklılıklara bağlı olarak mağdur olanın aleyhinde değiştirmiş olarak gözükmektedir. Gentil'in ayrımındaki cinsiyet ve toplumsal cinsiyetle bağlantılı özellikler olarak annelik ve ekonomik etkinlik, kadın için rollerin karmaşıklaşmasına erkeğin ise hegemonyasının yıkılması hissiyatıyla şiddet artımına neden olabilmektedir.

1.2. Masal ve Sosyalizasyon

Söz hakikatle ilişkilidir ve gerçekliğe atıfta bulunabilir (Ellul, 2004:55). Masal ise sözlü edebiyatın bir parçası olarak gerçekliğin bir yansıması ve gerçekliğin oluşturucusudur. Toplumsal mesajlarla gerçekliğin parçası haline gelebilen masal kelimesi, bugünkü anlamıyla kullanılması oldukça yeni olmakla birlikte önceleri “kıssa, destan, hikâye” vb. kelimeler kullanılıyordu. Daha sonra günümüzdeki şekli olmadan önce “mesel” olarak 19. yy başlarında kullanılmaya başlanmış olup daha sonra masala dönüşmüştür. Seyidoğlu masalı “ halk arasında yüzyıllar boyunca anlatılan, içerisinde olağanüstü kişiler ve olayların var olduğu klişe anlatımlarla başlayan, belli bir uzunluğu bulunan, sonu belirli sözlerle biten zaman ve mekân kavramlarının olmadığı sözlü anlatım türü olarak tanımlar (Sakaoğlu, 1999:2).

Masallar, ilk insan topluluklarındaki kahramanlıkların ve bunlara bağlı olarak oluşan olayların ağızdan ağıza anlatılmasıyla oluşmaktadır. Başlangıçta gerçek olayların hikâyeleri olan masallar ağızdan ağıza geçtikçe çevre ve hafıza, aslı unutup değiştirdikçe, bünyesinde hayali unsurları toplamış fakat halkın ruhunda iyilik, adalet ve hak tanırılık duygularını daima kendisinde tutmuştur. Bütün masallarda insana dair güzel meziyetler güzelde iyi de ve güçlüde olurken kusurlar çirkin olanda kötü ve zayıf olandadır (Tezel, 1971:10).

Masal, toplumların eski seciye ve ülkülerini barındırmaktadır. Toplumun kuruluşu, ana unsurlarını barındıran (Tezel, 1971:10) kültürel değer-

lerin, rollerin oluşmasında masalların, mitlerin ve hikâyelerin rolü yadsınmaz. Bir halk edebiyatı ürünü olan masal, sadece çocukların eğlenmesi ve onların eğitilmesi amacıyla ortaya konulmamıştır. Bazı masalların iç içeliği çocukların anlamasının ötesindedir. (Helvacı Güzeli, Hayat Otu gibi) (Sakaoğlu, 1999:2). Masalın sadece çocukları eğlendirme gibi dar bir işlevi olmadığını vurgulayan Thompson sinema sonrası sözlü masalın çöküşünden bahsetmesine rağmen kreşlerde çocukların ve bazen erişkin kadın ve erkeklerin eğitilmesinde önemli bir yol olduğunu ve insanların halen daha monoton olan yaşamlarına hayal gücü, eğlence ve heyecan getirmeye devam ettiğini söylemektedir (Goody, 2017: 101).

Masallar yer ve zamanı belli olamayan, dev, cin, peri, arap bacı ve ejderha gibi kahramanları bulunan ve belirli kişileri temsil etmeyen hikâyelerdir. Masalların kaynağı sorgulandığında mitoloji mektebi halk masallarını eski mitlerin birer parçası olarak (Tezel, 1971, Goody, 2017: 102) görmektedirler. Umay Günay'ın da dâhil olduğu bu grup, masalı mitin devamı niteliğinde görmektedir (Sakaoğlu, 1999). Mitler ise başvurulacak canlı bir gerçekliktir. İnancıları düzene koyar, belirgin kılar ve dile getirir. Ahlaki ilkelerin savunucusu olup, onları zorla kabul ettirmekle birlikte insanın yararına olan kuralları da sunmaktadır. Andaki yaşamla birlikte insanların yazgılarını ve etkinliklerini belirlemektedir (Eliada, 1962:30).

Masallar, ulusal ve evrensel değerlerin benimsetilmesinde, çocukların hayal dünyasının geliştirilmesi ve soyut kavramları algılayabilmesinde dili kullanma becerisine kadar çocukların eğitiminde oldukça önemli role sahiptir. İyi-kötü, doğru-yanlış, erdemli-erdemsiz, alçakgönüllülük-kibir, adalet-zulüm, haklı-haksız gibi zıtlıklarla dolu masal örgüsü zıtlıkların mücadelesini anlatır. Kahramanına ulaşılması bazen imkânsız bazen de zor hedefler koyarak iradesi, gücü sınanır, liyakat kazanması ve aklının test edilmesiyle, yerel ve milli değerlerin evrensel değerlerle harmanlanarak maddi ve manevi kültürel öğeler, motiflerle insanlara örnek ve model oluşturması sağlanır. İyi ahlak ve meziyetler masalarda güzelde ve güçlüde olup tam tersi durum ise yani sahtekârlık, korkaklık, namertlik, aptallık ve zalimlik ve kusurlar çirkine verilir. Bu yolla iyi ve kötü karakterler örnek alınacak ya da sakınılacak davranış biçimleriyle çocukların hayal dünyası düşüncesinde yer edinir (Karatay, 2007:471). Anlatımla bir anlamda çocuğa yaşam tanıtılır ve yaşama hazırlanır (Sezer, 2010:33). Masalarda, kötü karakterler çocukların zihinsel gelişimleriyle birlikte çocuğun karşılaşacağı sorunlar karşısında ruhsal bariyerini yükseltmek amaçlı fırsatlar sunmaktadır (Sezer,2010:182).

Bascom, folklorun “kişiyi bir toplumda kabul edilmiş değerlere uymaya, onları kabullenmeye, onları gelecek kuşaklara geçirmeye hizmet etmek” olarak temel işlevini söylemiş ve masalların işlevleri hakkında şu şekilde sıralama yapmıştır:

1. Eğlenme, eğlendirme ve hoşça vakit geçirme,
2. Toplum kurumlarına, törelere ve değerlere destek verme,
3. Eğitim yoluyla kültürü gelecek kuşaklara aktarma,
4. Kişisel ve toplumsal baskılardan kurtulmak için kaçış mekanizması

Bascom’un sıraladığı masal işlevlerine Başgöz ve diğer bazı araştırmacılar düşünceyi destekleme, eleştiri ve protestoyu da ilave etmişlerdir. Kahramanları olağanüstü varlıklar olan masallar, inandırıcılığı tartışmaya açık olsa bile etkisi ve duygusal olarak bıraktığı izler, dinleyicisi tarafından verilen tepkilerle anlaşılabilir (Karatay, 2007:468).

Toplumsal cinsiyetin oluşmasında da etkili olan masallar, mitler, hikâyeler bebeklik döneminin hemen sonrasında sosyalizasyonu sağlayan önemli bir role sahiptir. İnsan davranışı için model oluşturmaları yaşama anlam ve değer katmaları (Eliade, 2001:12) anlatıların işlevselliğinin önemli bir yönüdür. Masalın anlatıcısı olarak kadın masalcılardan bahseden Ziya Gökalp masalcıları eski ozanlığın kadınlarda devam eden kısmı olarak görmektedir. Gökalp’e göre her ne kadar erkek masalcılar olmasına rağmen masalcılar genellikle kadınlardan oluşmaktadır. Ziya Gökalp masalların çocuk eğitimidaki rolüne önem verdiğinden Türk halk masalları içinde eğitici olanları çocuklar için manzum şekle getirmiştir (Tezel, 1971:17).

2. Elazığ Masalları: Korku ve Toplumsal Cinsiyet

2.1. Araştırmanın Metodu

Bu çalışmada Elazığ ilinde toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında korku biçimi olarak eril korku biçimleri, korku kaynağı olarak erkek, erkeğin korku kaynağına karşı verdiği tepkiler ve korkuyla ve korku kaynağıyla mücadele etme yöntemleri, bu korku biçimlerinin kadına yansımaları olarak Elazığ masalları incelenmiştir. Toplumsal değerlerin aktarımında önemli role sahip olan masalların ve korkuyla ilgili olay örgülerinin, toplumsal cinsiyetin oluşmasındaki rolüyle birlikte incelenmesi yapılmıştır.

Bu çalışmada nitel araştırma yönteminin tarama modeli uygulanmıştır. Olay örgülerinde korku duygusu ve alt kümesinde bulunan duygular bulunan masallar seçilmiştir. Bu çalışmada Umay Günay’ın Elazığ masallarını derlediği Doktora tezinde bulunan masallar eril korkular, korku kaynağı olarak erkek olarak sınıflandırılmış ve bu bağlamda şu 17 masal incelenmiştir: Kül Eşek, Şah İsmail, Kotan, Köse, Bızdık, Yogud Paşa, Ahmet Ağa, Ayı

Kulağı, Kara Dirhem Okkası, Helvacı Güzeli, Avcı Mehmet'in Oğlu, Balıkçı Güzeli, Cevheri Firoş, Kara Köpek, Hayırsız Kız, Mücevher Topu, Dünya Güzeli

2.2. Masallar ve Eril Korkular

Erillik ve kadınlık özellikleri farklılıkları içermesine rağmen biyolojik olarak benzerlik göstermektedir. Duygular ve özelemlerin farklılaşmadığı bazı anatomik farklılıklarla ayrılan kadın ve erkek; zekâ, mutluluk, kendine güven, korku, yaratıcılık ve cümle dağarcığında aynılık bulunmaktadır (Myers, 2017:168).

Sosyalleşme süresince birbirinden benzerlikleri değil de farklılıkları pekiştirilen iki cinsiyetin duygularını dışarıya yansıtma biçimlerinden olaylar karşısında vermeleri gereken tepkiler toplum tarafından farklılaştırılmaktadır. Toplum kadın ve erkek olmayı zıtlıklar vasıtasıyla tanımlanmaktadır. Sancar, erilliği; akıl, güç, çatışabilme, aktiflik, risk alabilme, şiddete başvurma, rekabet becerisine sahip olma, başarı tutkusu, teknik bilgi sahibi olma ve uzmanlık olarak sıralamıştır (Sancar, 2009:29). Cüceloğlu ise erkeklikle ilgili algılanan özellikleri; saldırganlık, bağımsız, duygusuz, tarafsız, baskın, kolayca etki altında kalmaz, yarışkan, mantıklı, dobra konuşan, kolay alınmaz, maceraperest, kolay karar verir, kendine güvenli, önderlik yapan, hırslı, iş yapma yeteneği olan, matematik ve bilim alanlarına ilgili, önemsiz olaylara aldırılmaz, faal, dünya işleriyle ilgili, duygu ve düşünceleri ayırt edebilen, dış görünüşü fazla önemsemez olarak sıralamıştır (Cüceloğlu, 1993:392).

Neredeyse tüm toplumlarda erilliğin kadınlığa karşı zıtlıklarla tanımlandığı (Connell, 1995:76) düşünüldüğünde masallarda erilliğin tanımı önem kazanmaktadır. Erillik ve kadınlık özellikleri iç içe geçmiş durumdadır. Bazı olaylarda erkekler kadınlık rolleri farklılaşmakla birlikte yaygın olarak benzerlik göstermektedir. Elazığ masallarında kötülük cinsiyetin belirlemesinden uzak olmasına rağmen kötü erkekler genellikle dev şeklinde sunulmuş kötü kadınlar ise nene karı (cadı) şeklinde sunulmuştur. Her ikisinde de zaman zaman yamyamlık ağır basmakta masalların sonu mutlulukla bitmesine rağmen bazen masalın kahramanları birinci epizotta yamyamlıktan kurtulamamaktadır.

Elazığ masallarında, korku insanın doğası gereği irkilme, endişe gibi hareketlerle anlatılmış ve çoğu zaman kahramanın eylemlerine yön vermiştir. Korku kavramının masallarda geçmesi oldukça sınırlıdır. Fakat korkunun alt kümesinde olan duygular (kaygı, kuruntu, sinirlilik, tasa, hayret, şüphe, uyanıklık, vicdan azabı, huzursuzluk, çekinme, ürkme, dehşet;

patolojik olduğunda ise fobi ve panik) kullanılmış olup korku analizi için önemlidir. Elazığ masalları ve korku biçimleri, korku kaynağı, korkuya karşı verilen tepkiler şöyledir:

“**Kül Eşek**” masalında masalın kahramanı kadın olup kahraman, dev’in kardeşlerini öldürme tehdidi karşısında korkup devin isteklerine boyun eğmiştir. Masal, süreç itibarıyla 7 erkek kardeşin müttefik olup güç birliğiyle dev'i öldürmesi ve dev'i öldürdükten sonra dev eşleriyle evlenmeleri, bu eşlerin masalın kahramanına oyun kurmaları ve yılan yavrusunu suyuna katmaları sonucu karnının şişmesi, erkeğin iffetsizliği nedeniyle namus korkusundan dolayı kız kardeşini öldürme kararı alması ve yaşadığı hayret, vicdan azabı ve huzursuzluk sonucu kız kardeşini öldürmekten vazgeçip dağ başında bırakmasıyla sonuçlanmıştır. Masal kahramanı kadının cinsiyet içi rekabeti, ev içi güç elde etme üzerinde yaşanmıştır. Bu durumun erkek mağduru kardeşler cinsiyet içi mücadeleden kaynaklı olarak aldatılmak, vicdan azabı ve zor bir karar sürecini yaşamak zorunda kalmıştır. Toplumsal baskıdan korkarak verilen öldürme kararı erkek kardeşin eylemi gerçekleştirilmesiyle sonuçlanmıştır (s. 339)

Masallarda kadınların cinsiyet içi rekabetleri erkeklerin sıklıkla karşılaştıkları bir durum olup bazen kız kardeşler, yabancılar, eltiler, gelin-görümce, kayınvalide-gelin ve üvey anne evlat arasında yaşanabilmektedir. Bu rekabette sıklıkla kullanılan ve erkekler üzerinde oldukça etkili olan stratejiler, sadakatsizlik, rastgele cinsel ilişki ve dış görünüşü kötülemeye yönelik söylentiler ve söylemlerdir. (Dural, Karaşar, Çetinkaya, 2010:110).

TDK'nın namus tanımlaması “*bir toplum içinde ahlak kurallarına ve toplumsal değerlere bağlılık, iffet*” olarak oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. Buna rağmen kadın namusu, iffet ile eş değerde tutulmuş olup objesi genellikle erkektir. Kadının iffetinin korunma sorumluluğu kadında olmasına rağmen denetimi erkeğe aittir. Bir erkek aile üyesi kadınların namusunu koruma ve denetlenmesinde sorumluluk sahibidir. Namus algısının kaynağı kadın ve kadının cinselliğinden utanmasıyken bu utanç ve sakınmanın sonucundaki şeref taşıyıcısı erkektir. Bundan dolayı iffetsizlikle suçlanan kadınlar eril şiddetin hedefi olabilmektedir (Hamzaoglu, Konuralp, 2019: 52). Toplumsal baskı erkeğin yakın akrabalarının iffetiyle ilgili herhangi şüpheye düşürülmesi halinde kadına şiddete ve kadını öldürme eylemine yönlendirmektedir. Vicdani bir yükü taşıyan erkek bazen toplumdan korkarak şiddetin uygulayıcı olduğu gibi bazen de masalda olduğu gibi toplumu yanıltma yolunu seçebilmektedir.

İffet veya namus baskısı erkekler için kadınlar üzerindeki tahakküm ve baskı kurmasının bir nedeni olurken aynı zamanda erkeğin kadını sınırlandırması, sömürmesi ve yaşamını belirlemesinin de bir aracıdır (Hamzaoglu,

Konuralp, 2019:52). Masallarda kadının iffeti birçok yerde kadının kadına kıskançlığı veya çıkar amaçlı iftirası olarak göze çarparken erkekten yapması beklenen eylem, öldürme veya toplumdan dışlama olarak görülmektedir. Masalda toplumdan dışlanan kadın avına yakalanan kurban misali çıkar sahibine boyun eğmektedir (bkz. Kül Eşek, Helvacı Güzeli, Zülfü Mavi)

“**Şah İsmail**” masalında ise kahramanın sevgilisinin/Gülizar’ın kardeşleri tarafından öldürülme korkusu ve Gülizar’a ulaşamama kaygısı, kahramanın sevgilinin isteği olan kendisinden vazgeçme isteğine boyun eğmesine neden olmuştur. Kendisinden daha güçlü bir erkek olan aynı zamanda da padişah olan babasının desteğiyle korku ve kaygısını yenen kahraman Gülizar’ı kardeşlerinden isteyebilmiştir. (s.341)

Erkeğin daha güçlü bir erkekten destek alması erkeklik inşasının tamamlanmasında önemlidir. Erkek çocuğunun çekirdekten yetiştirilmeye başlamasıyla birlikte yetişkin erkekler, erkek çocuklarının kendileri gibi egemen erkeklik konumuna sahip olabilmesi için her zaman destek verebilmektedirler (Barutçu, 2013:10). “Ebeveynsel yatırım” olarak tanımlanan bu destek ebeveynin yavrusuna yaşam kalım savaşında şansını artıran destek olarak görülmektedir (Dural, Karaşar, Çetinkaya, 2010:102).

Masalın devamında kızı verirler fakat bir oyunla erkek kardeşleri Gülizar’ı kaçırmaları. Şah İsmail korku kaynağıyla yüzleşmek ve savaşmak için yollara revan olur. Birçok macera yaşar ve birçok toplulukla karşılaşır. Her mücadelesinin sonunda bir eşle nikâhlanır. Toplamda üç eşi olan Şah İsmail’in Gülizar da eşlerinin arasındadır. Fakat dul kalan babası Şah İsmail’in eşlerinden birini arzu eder. Oğluna açık açık söylemek yerine oğlunu sürgün etmeyi ya da öldürmeyi planlar. Gözleri çıkarılarak kuyuya atılan Şah İsmail beslediği köpek tarafından beslenilir. İkinci epizotta müttefiklik köpek ve kuşla başlar daha sonra Şah İsmail’in eşiyle devam eder. Padişah ise Şah İsmail’in eşlerini almak için eşlerinin evine sürekli asker gönderir fakat eşlerinden birinin savaşçı olması tüm askerlerin ölümüyle sonuçlanır. Şah İsmail’in kuyuda gözlerinin iyileşip maviye dönmesi onu öldü bilen babasının onu tanımaması ile sonuçlanır. Korku kaynağına yakın duran Şah İsmail savaşçı eşiyle birlikte akıl oyunları ve stratejilerle babasını eşine öldürtür. (s.341-350)

Şah İsmail masalında korku kaynağı çeşitlilik göstermektedir. Padişahın çocuğunun olmaması sonucu kaygılı hali daha sonra çocuğunun oluşu Hz. İbrahim’in hayatından ve uyuyan güzel masalından izler taşımaktadır. Daha sonra Şah İsmail’in Gülizar’a sevdalanması ve Gülizar’ın erkek kardeşlerini korku kaynağı olarak göstermesi, kahramanın toplumsal cinsiyette kadının namusu, erkeğin şerefi ikilemi arasında korkunun içerisine atmaktadır. Daha

sonraları geleneksel evlenme ritüellerinden isteme merasimi ve kızın verilmesi içinde bulunduğu korkunun atlatılmasını sağlarken babasının yani kendisinden daha güçlü bir erkeğin nüfuzunu kullanması müttefik oluşturmasıyla gerçekleşiyor. Fakat Gülizar'ın abileri bu nüfuzdan korktukları için evet dedikten sonra hile yapıp kızı alıp kaçırmalar. Oldukça uzak diyarlara giden Gülizar ve abileri Şah İsmail'in kızı almasından kaçamıyorlar. Şah İsmail Gülizar'ı başka kadınların telkin ettiği akıl oyunları ile kaçırmıyor. Masalın bu epizotunda ki müttefik ise korku kaynağına yakın müttefik kadınlardan oluşmaktadır. Fakat bu mücadele abilerin öldürülmesiyle sonuçlanmaktadır. Bu durumu kine dönüştürmeyip sadece hüznünü belli eden Gülizar, daha sonra kumaları olacak diğer kızları da alıp Şah İsmail'in memleketine giderler. Elazığ masallarında sıklıkla karşılaşılan bu olay örgüsü ise kadının sevdiği, nişanlısı ve eşini kendi ailesine tercih etmesidir. Yaşanan olaylar da kadının kendi ebeveynleri veya kardeşlerinin ölümüyle sonuçlanması kadında kin, nefret veya öfke gibi duygular oluşturmamakta sadece basit bir hüznü anlatımla geçirilmektedir. Masalda geçen bu olay örgüsünün toplumdaki karşılığı evliliklerde kadına uygulanan zorbalık çeşidi olarak kendi ebeveyn ve akrabalarından mahrum bırakılma başka araştırmaların konusunu oluşturabilir ve araştırmalara ışık tutabilir. Ebeveyn temelli evlilik birlikteliğini sarsacak bu eylemlerin evlilikteki sorunların çözümünde önemli olduğu söylenebilir. Eğitim olarak erkeğe kadın için sadece kendisinin yeteceği öğretilirken kadına böylesi bir düşünceyi kabullenmesi ve itaati beklenmesi toplumsal bir sorun olarak boşanmanın bir nedeninin kökenini açığa çıkartmak açısından önemlidir.

İlerleyen süreçte Şah İsmail eşlerini babasıyla tanıştırmıyor. Masalın son epizotunu Şah İsmail'in babasının eşlerinden birini almak için oğluna yaptığı hileler, oğlunun gözlerini çıkartıp ölüme terk edilmesi ve köpek ve kuşlardan yardım alarak kurtulması, eşiyle birlikte babasıyla mücadele edip onu öldürmesinden oluşuyor. Yunan mitolojisinde Uranos ve Kronos'un korkusu ve amacıyla Şah İsmail'in babasının korkusu ve amaçları benzerlik göstermektedir. (Rosenberg, 1997:37). Uranos ve Kronos'un kendi güçlerini korumak amaçlı güç odaklı korkusu ve kaderi yenmek için yaptıkları hileler Şah İsmail'in babasında oğlunun hem gücü hem de elinde olanları almak amaçlı olarak yaptığı hileler ve öldürme arzusu benzerlik göstermektedir. Oidipus kompleksinde babanın yasa koyucu ve ceza kesici olarak egemen gücünün korunması için çocuğun hadım edilme (Alıcı, 2016:246) korkusuna ise Şah İsmail masalında gözlerinin çıkarılması olayı ile bulunmaktadır. Baba ile oğlun mücadelesinde padişah olan babanın emirlerinin cellatlar tarafından uygulanmadığı görülmektedir. Oğlun mücadelesini ve gücünü onura ederek ölüm emrini uygulamayan cellatlar ve masalın sonunda ise Şah

İsmail'in mücadeleyi kazanıp ödülleri alması masal kahramanının eylemlerinin ve değerlerinin benimsetilmesinde kullanıldığı görülmektedir.

Kotan masalında kahraman yedi kardeşin en küçüğü olup altı kardeşin üvey kardeşidir. Kotanın serüveni kardeşlerinin Kotan'ı öldürtmek için tehlikeli görevleri vermeleriyle başlamaktadır. Üvey kardeşler Kotan'ı ilk önce devin karısına gönderirler. Kotan'ın kardeşlerinde Horney'in saldırgan tipini görmek mümkündür. Temel kaygıdan kaynaklı nevrozun olduğu bu tipler kötülüğü kendi çıkarları için kullanabilmektedirler. Kotan aklıyla öldürülmeden devden kurtulur fakat kardeşleri ağayı yönlendirerek Kotan'ın devden atını çalmasını isterler. Düşman olan dev ise yemek için Kotanı bekler. Kotan her başarılı görevin ardından kardeşlerinin hırsı ve kıskançlığı artarak ağadan en son devin kendisini getirmesini isterler. Kotan aklıyla ve cesaretiyle korku kaynağını yenip öldürür. Kotanın ödülü ise ağanın kızı ve devin malı oluyor. Kotan kardeşleri ile ilgili hiçbir eylem yapmayıp, kardeşleri Kotan'ı terk ederek başka diyarlara giderler. Erkeğin kardeş anlayışıyla kadının kardeş anlayışı arasında fark göze çarpmaktadır. Erkek kardeşliği daha güçlü bağlılık ve duygularla örülürken kadının kardeşlik algısı ve duyguları zayıflatılarak işlenmektedir. Bu evlilik birliği içerisinde kadının ailesi ile mesafe koyabilmesi için ilk sosyalizasyon eğitimi olarak görülebilir. (s.358)

Kotan masalında korku biçimi olarak iri cüsseli devlerin olması ve onlarla fiziksel güçle değil akıl gücüyle savaşması fiziksel güçten daha önemli olanın akıl gücü olduğu vurgusudur. Kadın ya da erkek fark etmeden gündelik hayatta karşılaşılabilecek sorunlarla akıl yoluyla başa çıkılacağı anlatılmaktadır. Üvey kardeşlerin masalın sonunda kaybetmesi ve amaçlarına ulaşamamaları kötü niyet, hırs ve kıskançlık duygularının yerilmesiyle ilgili olup Kotan'ın kardeşlerinin kötülüğüne karşı bir eylemde bulunmaması ise ne olursa olsun ailenin değerinin öğretilmesiyle ilgilidir.

Köse masalında toplumsal cinsiyet rollerinden evin ekonomik olarak geçimini sağlayacak işle yükümlü olan erkeğin görevini yapmaması kadının bu rolün yorgunluğuyla eşini evden dışarı atmasıyla sonuçlanır. Erkeğin en büyük korkusu ise yıldızlardır. O güne kadar yıldızların kendisini yemesinden korkan Köse'nin yıldızlarla yüzleşmesi için eşi çeşitli stratejiler denemesine rağmen başarılı olamamıştır. Bundan dolayı evin erkeğini dışarı atar. Ekmeği erkeğin dışarıya çıkması için bir ödül olarak kullanan kadın erkeği dışarı attıktan sonra ekmeği vermeyerek cezalandırmaktadır. Erkek ise evden çıkar çıkmaz uzaklaşarak devlerin memleketine gider. Fiziksel güç olarak üstünlüğü olan devlere fiziksel olarak onlardan daha güçlü olduğunu oyunlar yaparak inandırır.

- “Evin dinin yıkılmaya, biz sekiz on dev bir günde bir tuluk su içiyoruz, bir köse bir seferde bir tuluk su içiyor.” (s.378)

Devler Kösenin bu gücü karşısında ondan kurtulmak için evine gitmesi karşılığında para teklif ederler. Para ve bir devin refakatinde evine ulaşan Köse, devi öldürmekle tehdit edince dev her şeyini bırakıp kaçır. Köse ise eşine getirdiği altınları göstererek başarısının görülmesini ister. Fakat eşi:

- “Ben seni atmasaydım, sen bunları getiremezdin” diyerek tüm marifetin kendisinde olduğunu gösterir. (s.378)

Yıldızlar bir metafor olup erkeğin ekonomik etkinliklerini gerçekleştirecek ilişkilerden, eylemlerden ve mekândan korkmasıyla ilgili olduğu söylenebilir. Kadının erkeği bu korkusuyla yüzleştirmesi ve kadının sürekli rol karmaşasından yakınması bu sonuca götürmektedir. Masalın sonunda ise Köse’nin eşinin sözü, bu korku biçiminin erkeği çaresizliğe iterek eylemsizliğe neden olduğunu söylemek mümkündür.

Köse karakterinde görülen öğrenilmiş çaresizlik masalda olay örgüsü içerisinde çözümlenmektedir. Kişinin çevreyi kontrol edemediği düşünce-sinin aksine kişinin riskli ortamlarla yüzleşmesi ve olayları kontrol edeceğine inanması çaresizliği hafifletmekte ve önleyebilmektedir. Kösenin riskli ortamla yüzleşmesi ve olayları kontrol edebilmesi çaresizlikle nasıl başa çıkıldığını göstermektedir. Başka bir yöntem ise çaresiz insanların çevreye karşı tekrar üstün olmaları sağlatılarak yardımcı olduğunda bu kişilerin etkili olabileceklerini öğretmek ve çevresi tarafından istenen davranışları göstermesini sağlamak amacıyla Seligman’ın “retroaktif terapi”nin izlerini (Ersever, 630) görmek mümkündür.

Bızdık masalında masalın kahramanı olan Bızdık üç kardeşten biri olup yamyamlık yapan nene karının eline düşmeleriyle olay örgüsü başlamaktadır. Yaş olarak kardeşlerin en küçüğü olmasına rağmen masalda Bızdık’ın kurnazlığına vurgu yapılmaktadır. Nene karıdan korkmalarına rağmen uyuyarak nene karının yemesine olanak veren iki kardeşin aksine bızdık hem kendisi hem de kardeşleri için çeşitli çözümler üreterek nene karının kendi kendisini öldürmesini sağlar. Masalda Horney’in vurguladığı kaygıyla bızdığın kardeşleri edilgenleşip uyurlarken korkunun gerçekliğiyle yüzleşen Bızdık mücadele etmiştir. Fiziksel güçle yapılan bir mücadeleden uzak olan masalda Bızdık tamamen kendine güvenerek kardeşlerinden ayrılarak korku kaynağıyla yeni mücadeleler başlatabilme özgüvenine ve cesaretine sahip kahraman olup nene karının evi ise masalın kahramanının ödülü olur. (s.379)

Yogud Paşa masalında güç araçlarını elinde bulunduran Yogud Paşa kendi kardeşini öldürmüştür. Kardeşi tarafından öldürülen kadın, oğlunun da amcası tarafından öldürülme korkusuna karşın, oğlunu kocasının katilinin

kızıyla nişanlar. Bu çözüm Yogud Paşa'nın gücünden korkması oğlunu korumak için anneyi evlilik bağının koruyuculuk gücüne inanmasına neden olmuştur. Bu korku başlangıçta eşinin öldürülme hadisesini oğlundan gizlemeye de neden olur. Fakat oğlu babasının katilini öğrenince intikam almak ister ve kahraman, amcasının oğlu tarafından öldürülür. Annesinin ve nişanlısının tüm çabaları boşa çıkar ve korku ve kaygıları gerçekleşir. Erkek kahramanın ölmesi neticesinde masalın kahramanının nişanlısı ikinci epizotta karaman olmasıyla sonuçlanır. Masal boyunca kadın kahraman nişanlısının intikam ailesinden almak için sabreder. Tüm yaşamını yalnızlık, zorluk ve intikam duygularıyla geçirmesiyle sonuçlanır. İntikamı için başkasıyla evlenmeyi kabul eden kadın babası ve kardeşlerinin öldürülmesini istemektedir. Daha sonra babası ve kardeşlerini öldürten kahraman:

“Aslan gibi koskoca ordulara karşı koyan nişanlımdan oldum, üç kardeşimden oldum, babamdan oldum. Bundan sonra Mehmet Ağayı alıp gün mü göreceğim, yaş mı yaşayacağım.” (s.391)

Der ve vaat ettiği evliliği gerçekleştirmeden hayatın nişanlısı, babası ve kardeşleri olmadan yaşanılmayacağı düşünerek intihar eder.

Durkheim'ın vurguladığı gibi kişinin toplumun temel çatısını oluşturan grupların biriyle bütünleşmesi sonlandığında toplumsal çevrenin dışına atılmışlıkla ve yalnızlığın verdiği elemle intihar edebilmektedir (Paugam'ın sözü Durkheim'dan alıntı, 2013:XLVII). “Melankoli intiharı” olarak tanımladığı bu intiharda genel bir çökkünlük ve üzgün olma durumu bulunmaktadır. Hazzın çekiciliğinin kalmamasının yanında hayat sıkıcı ve acıdır (Durkheim, 2013:25). Masalın kahramanı için en yakınları birbirleri tarafından ve kendisi tarafından öldürüldüğünden hayatın anlamı kalmamıştır. Fakat masalın kahramanı yaptığı eylemle sadece yalnızlık ve hayatın anlamsızlığı gölgesinde intihar etmemiştir. Masalda kahramanın kendini öldürmesi olayı “elcil” intiharın da kapsamına girmektedir. Elcil intiharın bir görev bilinciyle yapılmasından dolayı (Durkheim, 2013:215), kahraman, nişanlısının ölmesi ve yapacağı yeni evliliği mutsuzluk kaynağı görmesi ve saygınlığı yitirmek gibi gelecek korkularıyla yapmaktadır. Örnek davranışların öğretildiği masalda, tehlikeli bir davranışın öğretilmesi ise tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hayırlı ya da hayırsız Allah'tan bir evlat istemekle başlayan **Ahmet Ağa** masalında Allah duaya karşılık bir yılani bacadan evlat olarak verir. Ahmet ağada büyük bir korkuya neden olan bu dilek daha sonra yerini sükûnete bırakmış olmasına rağmen Ahmet ağa oğlunun istekleri karşısında çaresiz ve oğluna karşı korkuyla doludur. Oğlundan korktuğu için ona teslimiyet gösteren Ahmet ağa, yılan oğlunun imkânsız istekler karşısında

yalana başvurabilmektedir. Ahmet ağayı yılan olan evladı, imkânsız olan padişahın kızıyla evlenme isteğiyle korku kaynağını ikiye çıkartmaktadır. Padişahın kızını vermek için öne sürdüğü şartlar, yerine getirilmez ise Ahmet ağa ve yılan oğlu idam edilecektir. Şartların hepsini yerine getiren yılan oğlu padişahın kızı da görünce korkmaktadır. Fakat padişahın kızının korkusu yılan oğlanın derisi başından çıkarıp insan olmasıyla sonlanır. Masal boyunca hemen hemen bütün karakterlerin korkuları bulunmaktadır. Yılan oğlanın korkusu ise sırrının açığa çıkmasıdır. Padişah kızı kocasının sırrını tutamaz ve onun çok meziyetlere sahip insan olduğunu anlatır. Kocasının sırrını söyledikten sonra kocası güvercine dönüşüp uçar gider. Masal başka bir epizotta kocasını arayan padişah kızı kocasının gerçek annesiyle karşılaşır yeni bir korku kaynağıyla yüzleşmesiyle sonuçlanır. Hem evladı hem de gelinin korkmasına neden olan anne ancak oğlunu ve gelinini tanıyabilirse canlarını bağışlayabilir. Kadından kadının korkusu olarak işlenen bu olay örgüsünden yılan oğlan da annesi tarafından parçalanmaktan korkmaktadır.

“Üç defa sevdiğinin başını seversen bize dokunma, dersek bize dokunmaz. Şaşırır söylemezsen bizi parçalar”

Söylenen sözle oğlunun olduğunu anlayan Arap kadın parçalamayıp evliliklerinin kabul eder.

Masal boyunca güç araçlarını ellerinde bulunduran kişilerden kaynaklı korku anlatılmaktadır. Bu araçlar bazen fiziksel güç bazen nüfuz ve teknik araçlar olabilmektedir. Farklı bir korku türü olarak ise erkeğin sırrının ifşası görülmektedir. Sırrın ifşası erkeğin toplumu terk etmesiyle sonuçlandığı görülmektedir. Mahremiyetin önemine de değinilen bu masalda evlilik birliğinin sürdürülmesinde mahremiyet vurgusu bulunmaktadır. Medeni kanunda boşanma sebebi olarak onur kırıcı davranışlardan aile mahremiyetini yaymak bulunmaktadır (Canarslan, 2017:100). Eşlerin ayrılma sebebi olan mahremiyetin yayılması masalda zorlukların başlangıcı olarak işlenmiştir.

Korku kaynağının sürekli değiştiği Ahmet Ağa masalında korku kaynağıyla mücadele yerine korku kaynağının isteklerini yerine getirip itaat etme yani bir boyun eğme ve yakınlaşma söz konusudur. Aynı korku “**Ayı Kulağı**” ve **Kara Dirhem Okkası** masalında da bulunmaktadır. **Ayı Kulağı** masalında fiziksel güç üstünlüğü olan ve aynı zamanda toplum olarak normal kabul edilen fiziksel görünüşün dışında olan kahraman gücünü savruk bir şekilde toplumun aleyhine kullanırken daha sonra toplumun lehine kullanmayı öğrenir ve toplum tarafından korkulan olmaktan çıkar sevgi ve saygı görmeye başlar. Fakat toplum kahramandan korktuğu müddet boyunca çaresizlik içinde korku kaynağına teslimiyet göstermiştir.

Kahraman daha sonra gücünün toplumu tehdit eden diğer toplumlara karşı kullanır ve savaşları kazanır ve ödüllendirilir. Kara Dirhem Okkası masasında da normal olarak kabul edilmeyen fiziksel görünümün oluşturduğu korku ile masal başlamaktadır. Ecinli padişahın oğlundan korkan padişahın oğlu, ecinli padişahla karşılaşınca Ahmet Ağa masalındaki korku tekrar oluşmuştur. Ecinli padişahın oğlu kahramana babamdan üç tane kara dirhem okkası var onu istemelisin diye telkinde bulunur. İki padişahın oğlu arasındaki yakınlaşma kara dirhem okkasını alıp ecinli padişahın yurdundan ayrılmayla sonuçlanır. Daha sonra kahraman devin güzel kızına âşık olur ve kızın annesinden korkar. Kızın annesinin ölmesi için annesinin sırrını kahramana vermesi ve dev annenin ölmesi sonucunda âşıkların kavuşması gerçekleşir. Şah İsmail, Kotan, Yogud Paşa masalarında da geçen kadının sevgilisi, nişanlısı veya eşi için kendi ailesinin ölümünü tercih etmesi bu masalda da görülmektedir. Daha sonrasında âşıkların buluşmasını sağlayan anakarı (cadı) gelir ve çiftin arasını bozmak için:

“Kızım, sen onu çok seviyorsun ama o seni o kadar sevmiyor....seni sevseydi sırrını sana söylerdi” dedikten sonra sırrını söyleyen kahraman oracıkta ölür. Erkeğin mahremiyetinin söylenmemesi gerektiği bu masalda da vurgulanırken kadına sır tutamayan özelliği oluşturulmaktadır. (s.415)

Kız korkmasına rağmen cadı onun korkmaması için telkinde bulunur. Daha sonra kızın saç tellerini bulan başka bir padişahın oğlu da ana karıdan (cadıdan) kahramanın eşini kendisine yapmasını ister. Kadının kadına kötülüğü işlenen bu epizotta ana karı çeşitli hile ve yalanlarla kızı padişah oğlunun sarayına götürür. Kız sabırla eşinin dirileceği kırk günün sonunu bekler ve sabır korkuyla mücadelede önemli bir eylem olarak gösterilir. Fakat akıl oyunları ile kız, padişahın oğlundan mühlet istiyor.

Masalda ki cadı kadının hileleri ve kadınlara kurduğu tuzaklar Elazığ masalarında sıklıkla geçmektedir. (bkz. Nasihat, Helvacı Güzeli vd.). yaşlı kadınların hilesi sıklıkla anlatılmakla birlikte hem genç kadınlar hem de erkekler için korku kaynağı olarak sunulmaktadır.

Helvacı Güzeli masalı, bir seyahat zorunluluğu neticesinde karısının ve kızının başına bir şey gelmesin diye ev ile sınırlandıran babanın, karısını ve kızını merhametli ve Allahtan korkacağını umduğu mahallenin müezzine emanet etmesiyle başlar. Namus korkusuyla karısını ve kızını evin avlusu ile sınırlandırmasına rağmen müezzin minareden kızı görür ve sevdalanır. Günlük ihtiyaçlarını karşılayan müezzine kız kendini göstermez. Kızı görmek için kocakarıdan yardım isteyen müezzin, hileler ve tuzaklar ile kızı hamama getirir. Fakat kız tuzaktan kocakarı ve müezzine isteklerini kabul etmiş gibi görünerek ve sonrasında fırsatları değerlendirip mücadele ederek

kaçmayı başarır. Kızın bu olayı babasına anlatmasından korkan müezzin, kızın iffetine iftira atarak babasının kızını öldürme kararı almasına sebep olur. Fakat erkek kardeşi daha sağduyulu olup, öldürmeyip uzak diyarlara gitmesini tembihler ve kız uzak diyarlara giderek evlenir. Ailesini özleyen kız eşinden izin alarak iki çocuğuyla yola çıkar. Fakat kadını eşi götürmez onu bir katırcıya emanet eder. Yolda katırcı kadının namusuna göz koyar kadın kabul etmediği için kadının iki çocuğunu da katırcı bıçaklayarak öldürür. Daha sonra katırcıyla aynı fikirdeymiş gibi davranan kadın, abdest alma ve namaz kılma bahanesiyle kaçıp kurtulur. Katırcı da müezzinle aynı korkuyu hissederek aynı yöntemi uygular. Yani kadının iffetine iftira atar. Kadın güvende olmayı erkek kılığına girmekte bulur ve başka diyarlarda erkek kılığına girerek helva satarak yaşamını sürdürür. Babası, kardeşi, eşi, müezzin ve katırcının birlikte oldukları bir gün akıl oyunları ile kendisine kurulan tuzakları anlatır. Masalın sonunda kahraman kadın, iki namus düşmanı erkeğin boyunlarını vurdurtur. (s.391)

Erkeğin hemcinslerinden korkusu aynı masalda iki farklı olay örgüsüyle vurgulanarak anlatılmıştır. Mahremindeki kadınların başka erkelerden korunması gerektiği verilen mesajlar arasındayken namus korkunda iffetin korunma sorumluluğu kadına verilmiştir. İffetin korunması için alınan önlem kadının sınırlandırılmasıdır. Toplumsal ahlakın ve toplumsal baskının yerini kadının sınırlandırılması aldığı takdirde sorunun çözülmediği aksine olayları daha çözümsüz ve karmaşık hale getirdiği vurgulanmaktadır. Olay örgüsünde mağdur olan kadının haksızlığa uğrayarak ölümüne karar verilmesi gerçekliğin araştırılmaması sonucunda yaşanacak olasılıklar olarak ders verilmektedir. Korku kaynağı müezzinin müttefik olarak çıkar amaçlı yaşlı kadını kullanması, kadınların kadınlar için başka bir tehlike olduğu mesajı verilmektedir.

“Avcı Mehmet’in Oğlu” masalında kimsesiz olan masalın kahramanı padişahın imkânsız isteklerini yerine getirmek için ölümü göze almakta ve hatta öleceğini bile bile yola koyulmaktadır. Padişahın istekleri karşısında korkudan titreyen kahraman, asıl korku kaynağını bilmemektedir. Vezirin Avcı Mehmet’in oğlunun cesareti ve başarısı karşısında onu kesin öldürülecek maceralara atması veziri hırslı, erdemsiz ve zalim kimliğiyle tanıtmaktadır. Mert olmayıp korkaklığı da onun başka vasıflarıdır. Avcı Mehmet’in oğlu, hem padişahın hem devlerden hem de vahşi hayvanlardan korkmaktadır. Fakat bu korku onu eylemsizliğe itmeyip birinci korku kaynağı olan padişaha boyun eğmeyi fakat diğer korku kaynaklarıyla mücadele etmeyi sağlamaktadır. Masalın devamında kahraman, Allah’a dua ederek yardım dilemiş olup attığı ok devin ayağındaki yarayı deşerek devin iyileşmesine neden olur. Bu edimin sonucu olarak devin kahramana

borçlanması ve padişahın imkânsız isteklerini müttetik olduğu devle birlikte gerçekleştirmesine neden olur. Vezir adaletsizlikle tüm bu fedakârlıkların karşılığını padişaha bir altın olarak söyler ve kahraman kanaatkâr biri olarak annesi ve kendisinin ihtiyaçlarını bir altınla karşılar. Vezirin korkusu güç sahibi olan padişaha yakınlığını kaybetmektir ve bunun için Avcı Mehmet'in oğluna zor görevler vererek onun ölmesini sağlamaktır. Horney'in sınıflandırdığı temel kaygıyla mücadele eden nevrotik eğilimli saldırgan tipin özelliklerinin vezirde görmek mümkündür. (s.433)

Padişahın her isteğinde korkudan titreyen kahraman, ikinci görevinde kendisi strateji üreterek çözüm bulur. Üçüncü görevinde ise yolda üç tane müttetik edinerek zor görevleri dostların yardımıyla başarıya ulaştırır. Masalın sonunda ise kahraman ve son görevinde padişah için getirdiği kız sürekli açgözlü olan padişah ve hırslı vezirin cezasını verirler. Beddua ile kedi ve fare olan padişah ve vezir tahtı ve kızı kahramana bırakır. Kahramanın yetimliği, kimsesizliği ve korkudan titremesi masal boyunca vurgulanmasına rağmen kahramanın doğruluğu masal boyunca ona yardım edecek araçları karşısına çıkarmaktadır. Oldukça fazla korkmasına rağmen korku kaynağıyla yüzleşmekten çekinmeyen kahraman, ölmekten oldukça korkmaktadır. Padişaha eş olarak mücadele edip aldığı kızın iftirasından yani namusundan korkan kahraman, kızla yalnız kaldığı zamanlarda kızın atı arkada olmasına rağmen kızı kontrol etmemeyi yani ona bakmamayı tercih etmektedir.

Elazığ masallarında diğer korku biçimi ise statü farkına bağlı olarak eşler arasında başa kakma durumudur. **Balıkçı Güzeli** masalında Balıkçı Güzeli olan erkek kahraman altın teknesinde balık avlarken kahramanın güzelliğine âşık olan padişah kızının kendisiyle evlenme teklifini zenginlik ve gücün başa kakılma durumundan kaynaklı olarak reddetmekte fakat padişah kızının ısrarı üzerine evliliğin gerçekleşmesiyle olay örgüsü başlamaktadır. Padişah kızının yönlendirmeleri ve yardımıyla padişahın bütün isteklerine yerine kahraman, padişahın kızıyla evleniyor. Yanlışlıkla bir gün kahramanın eli padişah kızının burnuna değer, korkulan olur ve padişah kızı:

-“Bu balıkçı küreği değil sultan burnudur.” der ve sultanlığını başa kakar. Balıkçı Güzeli ise evlenmeden önce ettiği yemini yerine getirerek ölünceye kadar eşinin onu görmemesi için evi terk eder. Padişah kızı eşinin arkasından gider çeşitli zorluklardan geçer fakat pes etmez ve eşini bulur. Eşi ise onunla padişah kızının asılacağı gün:

-“Ey bu balık başı değil, sultan başıdır” der ve eşiyle konuşmaya başlar. (s.438)

Balıkçı Güzeli masalında statü farkının eşler arasında önemli olduğunu vurgularken aynı zamanda kadının çeşitli zorlukla başa çıkma kapasitesi, çeşitli akıl oyunları ile amacına ulaşacak stratejiler geliştirmesi anlatılarak toplumsal cinsiyette kadının ve erkeğin benzerliği anlatılmaktadır. Statü farkından kaynaklanan erkeğin kaygısının ise mutlak yaşanacağı verilen mesajlar arasındadır. Evlilikte uyumun vurgulandığı bu masalda erkeğin korkularının haklılığı işlenmiştir.

Evlilik istikrarının korunması açısından ve mutluluğun gerçekleşmesi için bazı sosyo-kültürel konularda eşitliğin sağlanması gerekmektedir. Kişinin kendi ailesinin seviyesinde eş seçmesi taraflar arasında yaşayış tarzında büyük farklılıkların olmaması ve uzlaşının hayatın genelinde sağlanabilmesi için önemi büyüktür. Bütün toplumlar evlenecek çiftlerin denk olmasının istenmesi evlilik birliğinin devam etmesi içindir (Kasapoğlu 2007:159). Kefâet olarak denklik konusunda kıstaslar fakihler tarafından sunulmuştur. Fakihlere göre evlilikte denklik kıstasları şöyledir:

1. Hanefî mezhebinde erkeğin kadına soy, Müslüman oluş, hürriyet, meslek, dindarlık ve zenginlikte denk olması gerekmektedir.
2. Şâfiî mezhebinde denkliği, dindarlık, soy, meslek, sanat, hürriyet, bedensel ve zihinsel sağlık konularında ve ayrıca iffet, zenginlik ve yaş erkeğin kadına denk olması gerekir.
3. Ahmed İbn Hanbel, din, takva, meslek ve sanat kıstaslarını evlilikte denkliğe esas almaktadır. Hanbeliler hürriyet, soy ve zenginlik, meslek ölçülerini de denkliğe ölçü saymaktadırlar.
4. İmam Mâlik ise din ve takva, bedensel ve zihinsel engellilik konularının dışında evlilikte kefâet ölçüsü olarak başka kıstas aranmasını doğru bulmaz (Kasapoğlu 2007:159).

Cevheri Firoş masalında kahraman, iyi eğitim almış annesinin babasının biricik oğludur. Onun dürüst bir tüccar oluşu ona evlilik teklifi yapılmasıyla sonuçlanır. Evlilik teklifi Elazığ masalların birçoğunda kadınlar tarafından ya da kadınların ebeveynleri tarafından da yapılmaktadır (bkz. Şah İsmail, Çulfacıoğlu Mehmet Onbaşı gibi). Toplumsal cinsiyet de erkeklerin teklifi başlatma geleneği yerine evlilik teklifi iki cinsiyet de görülmektedir. Masalın Kahramanı kendisine yapılan evlilik teklifini kabul eder. Fakat kız tarafının evlilik teklifi yapmasına rağmen bazı şartları bulunmaktadır. Bu şartlar şöyledir:

- “İşine gözü bağlı gideceksin, gözü bağlı geleceksin, arabadan hiçbir tarafı görmeyeceksin. Dışarıdan saman çöpü bile alıp gelmeyeceksin. Bizim evimizde ne varsa onu yiyecek onu giyeceksin. Kapıdan bizim eve bir çiğit bile girmeyecek. Bir de benim kızımın üzerine katiyen kimseye bakmayacaksın, huri, melek gelse bakmayacaksın.” (s.442)

Şartları kabul eden kahraman iç güveyi olur, evlenir. Fakat kahramanın ebeveynleri kaybolan oğullarını aramaktadırlar. Zamanla ebeveynlerinin kendisini görememesi sonucunda korkup endişeleneceği söyleyerek ve izin alarak tekrar eski işine geri döner. Fakat gittiği yeri ailesine söylemez. Dükkâna gelen bir kadının elmasını satın alıp eşine hediye etmek ister. Kadın elmanın değerinin bir öpücükle ödeneceğini söyler. Sırrının çıkmayacağı düşünen kahraman, her zamanki renk yerine kendini almaya gelenlerin siyahlar içinde olduğunu görmesiyle içini sırrının açığa çıktığının korkusu kaplar. Kayınvalidesi tarafından bir sınavda olduğunu bilmeyen kahraman, simsiyaha dönen çevresindeki her şey, onun korkudan dilinin tutulmasına, elinin ayağının titremesine neden olur. Korkuya teslim olan kahraman öptüğü kadının parçalanmış cesedini gördükten sonra kendisini dükkânının önüne bırakılmış ve terk edilmiş olarak bulur.

Derdinden zayıflayan Cevheri Firoş'un ünü padişaha kadar gelir. Bir gün padişah kahramanı ziyaret etmek ister ve tüm olayı kahramandan dinler. Saraya gidince benzer mekânları gören Cevheri Firoş kayınvalidesinin padişahın kız kardeşi olduğunu öğrenir. Kahraman eşinin de kendisi gibi tükendiğine şahit olur.

Masalda kadınların zekâsı ve tuzaklarına vurgu yapılırken erkeğin bu tuzaklar karşısında ki acizliği anlatılmaktadır. Kahraman, kendinden daha güçlü ve kendisine tuzak kuran kadınlara egemen başka bir erkekle müttefik olarak, güç dengesi kurarak sorunlarını çözmektedir. Balıkçı Güzelinde olduğu gibi evlilikte ki denklige bu masalda da vurgu yapılmaktadır. Denkliğin olmadığı durumlarda erkeğin birçok korku kaynağıyla karşılaşacağı ve gücün kadın lehine dengesizliği erkeği mağdur edeceği anlatılmaktadır.

Kara Köpek masalında kahramanlar yamyam olan bir köpek ve padişahın kızıdan oluşmaktadır. Kara Köpeğin sırları bulunmakta ve padişah kızı padişahın ahdinden kaynaklı kahramanla evlenir. Sırrın açığa çıkmaması için eşini uyaran Kara Köpek ise aslında yiğit bir delikanlıdır. Sırrını açığa çıkaran padişahın kızını terk eden kahramanı padişahın kızı arayarak bulur. Demirden değnek ve demirden çarığın erimesiyle eşini bulduğunu anlayan padişahın kızı yine Kara Köpeğin bir kapı açmaması uyarısıyla karşılaşır. Kadının kapıyı açmasıyla eşinin yamyam olduğunu görmesi onda müthiş bir korku uyandırır. Gördüklerini gizleyen kadının zayıflaması eşinin dikkatini çekiyor ve sırrını öğrenip öğrenmediğine dair çeşitli stratejiler uyguluyor ve nihayetinde gördüğünü eşi itiraf eder. Eşini tekrar geri gönderen Kara Köpek, eşinin yardıma ihtiyacı olduğu takdirde eline iki tüy verir ve birbirlerine değdiği takdirde yardımına gideceğini söylüyor. Erkek kılığına girerek kendini emniyet altına alan padişahın kızı,

babasından utandığından evine geri dönemez. Erkek kılığında olduğu için bir kadının kendisine tecavüz iftirasına uğraması sonucunda ise kendi sırrını açığa çıkarmayıp eşinden yardım ister. Eşine yardım eden Kara Köpek kadınının sır tutamaması üzerine açıklama yaparak eşini tekrar yanına alır. (s.464)

Kara Köpek masalında korku kaynağının masalın kahramanlarından erkeğin olması diğer kahramanın ise korku kaynağına boyun eğdiği görülmektedir. Diğer bazı masallarda olduğu gibi bu masalda da kadınların sır tutamama özelliğine ve erkeğin mahrem konularının başkalarına açma olasılığı anlatılarak erkeklere ve kadınlara ayrı ayrı mesaj verilmektedir. Erkelere mahremlerini eşleriyle paylaşmaması anlatılırken kadınlara ise mahrem konuların başkasıyla paylaşıldığı takdirde sorunlar yaşanacağı anlatılmaktadır. Erkeğin kadını cezalandırırken kendisinden uzaklaştırmasına rağmen terk etmediği ve yardıma ihtiyacı olduğunda yardım etmesi verilen diğer mesajlar arasındadır. Kadının daha sonra ölümü pahasına sırrını tuttuğu ise ilerleyen süreçte görülmektedir.

Hayırsız Kız masalında kahraman kız kardeşini yamyamlığından dolayı yaraladığı için babası tarafından öldürülme korkusuyla evi terk eder. Yollara revan olan kahraman, evin en küçük oğlu olup devle karşılaşır. Fiziksel olarak oldukça güçlü olan devlere yardım ederek dostluklarını kazanmasına rağmen deve ihanet edince dev kahramanı yemek ister. Dev yine de kendisine yaptığı iyiliğin karşılığında yardıma hazır olduğunu söyler. Devden çaldığı at ile çeşitli yiğitlikler sergileyen kahraman bir taraftan da etrafındaki kişilerde endişeye neden olur. Masalın sonunda kız kardeşinin yamyamlığıyla mücadele eden ve kaçan kahramanın imdadına devin hediye ettiği aslan ve kaplan yetişir.(s.496)

Hayırsız Kız masalında erkekler arasında ki fiziksel gücün önemi dev ve ayı ile vurgulanmakta fakat cesaretle mücadelenin sonucunun zafer olduğu da gösterilmektedir. Ayrıca dev ve atla kahramanın dostluğu neticesinde hayattaki zorluklarla başa çıkmanın kazanılan dostluklarla mümkün olduğunu göstermektedir. Kahraman korku kaynağından çoğunlukla kaçma stratejisini kullanmakla birlikte dostlarının yardımıyla korku kaynağıyla mücadele de etmiştir. Hayırsız Kız masalında kahraman, diğer rakip erkeklerle çeşitli oyunlar kurarak mücadele etmekte ve bu mücadelenin sonunda rakiplerinin saygısını kazanmaktadır. Masalda üç tip kadın bulunmakta biri kız kardeşi olup yamyamlık yapmakta ve kahramanı yemek istemekte, ikincisi kayınvalide olup padişahı kahraman ve kızının lehine yönlendirmekte diğeri ise eşi olup ona yardım eden roldedir. Deli Dumrul masalında olduğu gibi Elazığ masalında da yer yer kahramanların ailesi kahramana zarar verirken eşleri en büyük yardımcısı olabilmektedir.

Mücevher Topu masalında egemen bir erkek karşısında korku duygusu işlenmiştir. Masalda şahit olduğu sadakatsizlik sonucu tüm kadınları öldürme emri veren padişahın korkulmaktadır. Yaşı küçük olmasına rağmen gücünün sınırını denemek isteyen padişah halkın arasında sevgileri yüzünden emirlerinin çiğnendiğini görür. Fakat sevginin gerçekliğini sıyan padişah sevginin gerçek olmadığını görerek kadınların hırsından kaynaklı öldürülme emrini verir. Genelleme yaparak tüm kadınların öldürülmesini isteyen padişahın emirlerini yerine getirmeyen vezirleri de öldürmekle tehdit eder. Padişah kendisinin ve vezirinin de dâhil olmak üzere eşini, kızlarını ve kız kardeşlerinin boynunu vurmasını ister. Vezir annesinin boynunu vurdurtacakken karşı çıkan yine bir erkek olur. Vezirin babasının bu padişahın genellemesinin yanlışlığını kendi deneyimini anlatarak değiştirir. Vezirin babası olan eski vezir kırk devin başını kesen kadını anlatır:

Kadın - “Abdest al bu sırrı kimseye vermeyeceğine beni de aşikare koymayacağına yemin et...bu benim beşik kertmem nişanlımdı, bu devler b benimle çok uğraştılar, benim pehlivanlığım la başa çıkamadılar, bana hakaret olsun diye nişanımı parçaladılar. Ben de nişanlığımın intikamını almak için yemin ettim. Sen gözünle şahit oldun, kırk devin başını pencereden attım. Şimdi o rahat uyuyabilir. Biz seninle iki rekât namaz kılacağız, sen de sıtkı sadakatle âmin diyeceksin. Cenabı Allah benim ruhumu burada kabzedecek ...” (s.512).

Vezir anlattığı hikâyenin devamında padişaha “kadının pehlivanı erkekten daha üstündür” der ve padişahın önyargısının değişmesine neden olur. Padişah ise kendi vezirine ödül olarak kendi kız kardeşini nikâhlar. “Gül Sina’na Ne Yaptı Sinan Gülü İncitti masalında da sadakatsizliğin sonuçları incelenmiş görünenle gerçeğin farkına varılması sonucunda haksızlıkların ortadan kalkabileceği işaret edilmiştir. Bunun ise ancak araştırma yaparak bulunacağı masalda, mesaj olarak verilmiştir. Kadın rolünün güçle anılması bu masalda da bulunmaktadır.(s. 295, 521)

Masalda kadınların katledilmesine karşı çıkan eski vezirle Connell’in cinsiyet eşitsizliğinde erkeklerin bu eşitsizlikten rahatsız olacağı gerekçeleri benzerlik göstermektedir. Bu gerekçelerden bir tanesi erkeklerin çeşitli bağları olan kadınlara (eş, sevgili, kızları, kız kardeşleri, iş arkadaşları vs.) karşı güçlü bağılıkları bulunmaktadır. Bulundukları kültür erkeklere her ne imtiyaz sağlamış olursa olsun bu güçlü bağılılığı olan kadınların daha iyi şartlarda yaşaması için bu imtiyazlardan vazgeçebilmektedirler. İkincisi ise baskıcı sistem kişinin kendisine fayda sağlamasına rağmen diğer insanlarla paylaşım alanlarını tehdit ettiği için bu faydadan vazgeçebilmektedirler. Erkeklerin genel bir ittifakından da söz etmek mümkün değildir. Çünkü

erkeklik tanımının kadına göre yapılması ve kadınlık olarak sınıflandırılan özelliklere yakın erkeklerin bulunması bu ittifakı oldukça zayıflatmaktadır. Çünkü bu erkekler mevcut olan sistemden ciddi zararlar görmektedirler. (Connell, 1998:13,15)

Toplulukta var olan korkuya örnek olarak **“Dünya Güzeli”** masalında bulunmaktadır. Masalın kahramanı padişah oğlu olup topluluğun korktuğu korku kaynağını tanımak için korku kaynağına yaklaşır. Toplumun tepkisi ise kaynaktan mekânsal olarak uzak durmaktır. Kahraman için endişe duyan topluluk uyarılarda bulunur fakat kahraman uyarıları dinlemez. Masalın kadın kahramanı olan dünya güzeli kralın kızıdır. Masalda kralın kızını konuşturamayan kişinin boynu vurulup kale yapımında kullanılmakta ve kalenin bitmesine son bir kelle lazımdır. Padişahın oğlu kızı konuşturmayı fare yardımcısından aldığı stratejilerle başarır. Müttefikin önemsiz küçük bir canlı olması onun becerilerini küçültemeyeceği vurgulanmaktadır. (s.524)

Masalda ilerleyen süreçte padişahın oğlu kahraman dünya güzeline yaşadığı sarayın tam tersi bir mekânda kaz damında bir yaşam sunarak ona ders vermiştir. Masalın içerisinde tüm zorlukları geçen ve mücadele eden padişahın oğlu dünya güzelin sadakatini ve şartsız bağlılığını kazanmıştır. Hem hırsızlıklar yaptırarak toplum tarafından ayıplanmasını sağlamış hem de masalın sonunda ona eski yaşamıyla aynı lüksü ve düğünü sunarak ödüllendirmiştir.

“Dünya Güzeli” masalında kadının erkeği suskunluğu ile sınaması, erkeğin ona sorunlarla dolu hikâyeler anlatması ve kadının yargılamasını sağlaması, erkeğin kadının aklına verdiği değeri göstermektedir. Elazığ masallarında kadın aklının erkeklere yol göstericiliği sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Örneğin, erkeğin zor bir durumda kalması neticesinde kadının ona stratejiler sunması, destek olması, kadının fiziksel gücünden yararlanması, savaşçı olarak erkeğe destek olması ve kahramanı kurtarması gibi. (bkz, Şah İsmail, Dünya Güzeli, Dul Kadının Oğlu)

Sonuç

Hayat boyu süren sosyalizasyon süreci toplumsal değerlerle ve kalıpları sıklıkla tekrar etmektedir. İlk çocukluk döneminde değer aktarımı, anlatılar yani masal ve hikâyelerle çocuğun hayal dünyasında yer eden kalıplar, ilerleyen süreçteki toplumsal beklentileri gerçekleştirmesini ve kişilerin kendi benliklerinin oluşumunu sağlamaktadır. Toplumsal cinsiyetin oluşturucusu kalıplar ilk tohumlarını bu süreç ve anlatılar yoluyla kurulmaktadır. Bu araştırmada sosyalizasyonun ilk araçlarından biri olan masalların eril korkular korku biçimleri, korku kaynağı erkekler, korku kaynağıyla mü-

cadele yöntemleri ve toplumsal cinsiyete yansımaları işlenmiştir. Elazığ masallarında korku kaynağı erkek tipleri şunlardır:

1. Dev gibi metaforlarla anlatılan fiziksel olarak güç üstünlüğü olan erkek tipleri: Bu tiplerle kahramanlar yüzleştiklerinde fiziksel bir mücadelenin ötesinde akıl oyunları ile stratejiler üretmekte ve cesaretlerini göstermektedirler. Bu tip erkeklerin güçlü ve zayıf yönleri kahramanlar tarafından analiz edilerek zayıf yönleri kullanılarak mücadeleyi kazanmaktadırlar. Bazı masalarda bu tip erkekler korku kaynağı olmasına rağmen kahramanlar korku kaynağıyla yaklaşmayı bazen müttefik olmayı tercih ettiği de görülmektedir. Bazı masalarda ise bu tip korku kaynağı masalın ilk hareket örgüsündeki kahramanı yenmeyi başarmakta fakat epizotlarda kahraman değişerek ilk kahramanın intikamı da alınmaktadır. (bkz. s. 377, 359, 411, 433, 467, 497)

2. Nüfuzuyla birlikte savaş araçlarını elinde bulunduran erkek tipleri: Bu tip erkekler genellikle padişah, kral ve paşa gibi unvanlara sahip olan erkeklerden oluşmaktadır. Bu tiplerle mücadelede fiziksel güç eşitliğinden kaynaklı olarak fiziksel güç mücadelesi yapılmaktadır. Akıl oyunları ile birlikte fiziksel güç kullanılmasına rağmen bu üstünlüğe sahip erkeklerin korku kaynağının yakınlarında bulunan kişilerden veya kendi yakınlarındaki nüfuzlu kişilerden yardım alarak da mücadele kazanılmaktadır. (bkz. s.348-350, 388, 515)

3. Gerçekte korku kaynağı gibi durmayan örtülü bir şekilde masal kahramanının ölümüne yol açacak kişilerden oluşan erkekler. Bu erkekler nüfuz sahibi erkeklere yakınlığı olan, ya da nüfuz ve fiziksel güç sahibi olan erkekleri yönlendirme maharetine sahip olan erkekler ve nene karı olarak adlandırılan cadı kadınlardan yardım alan erkeklerden oluşmaktadır. Bu erkekler masalın ilk hareketinden itibaren kahraman tarafından görülmeyip kahramanın yardımcıları tarafından veya daha sonraki epizotlarda ortaya çıkarak fark edilen ve sonunda cezalandırılan ya da masalın ödülünden mahrum olan kişilerden oluşmaktadır. Bu korku kaynağı kendini gizlediğinden dolayı yönlendirdiği kişilerle aşıkarcı mücadele edilmekte fakat masalın sonunda fark edilerek kaybeden veya cezalandırılan bu kişilerdir (bkz. s. 433, 359, 391, 394).

4. Toplumsal değer ve kurallarla desteklenmiş erkekler: Müezzini masalında müezzini emanete hıyanet etmesi sonucu kızın babasından korkarak kıza namus iftirası atması örneğinde olduğu gibi... Bu kişiler cezalandırma gücünün elinde bulunduran kişilerden oluşmaktadır. Toplumsal değer yargılarından ve kurallardan destek almaktadırlar. Toplumun meşru olarak

kabul edeceği cezalandırma usulünden korkan kişiler toplumsal değer ve kurallarla desteklenen erkeklerden korkabilmektedir.

Gerçek yaşamın bir tür yansıması olan masallarda bilinmezlik ve oluşturduğu risk de korku kaynağı olabilmektedir. Dünya Güzeli masalında korku kaynağı kadın olup korkanlar erkeklerden oluşmaktadır. Kadının oluşturduğu bilinmezlik ve ölüm sonucu erkekler korkmaktadır. Fakat kadının gücü bu olanağı kendisine sunan padişah babasından kaynaklanmaktadır. Dev analardan ve nene karı olarak söylenen yaşlı kadın veya cadılarda zaman zaman korku kaynağı olarak görülmektedir. Her iki cinsiyetin korku kaynağı olarak işlenmesi korku kaynağının fiziksel, maddi ve eylem (sihir veya büyü yapabilme, kötülükte sınırsızlığı) gücünden kaynaklanmaktadır (bkz. s. ,379, 392)

Masallarda erkeğe ait korku biçimleri şunlardır:

1. Varoluş korkusu (bkz. s. , 389, 464)
2. Ölüm korkusu (bkz. s. 377, 379, 399, 524)
3. Sevdiğinden ayrı kalma veya sevdiğinin ya da yakınlarının zarar göreceği korkusu (bkz. s. , 339, 342, 444)
4. Ailesine ve kendisine yiyecek ve barınma bulamama korkusu (bkz. s. , 358, 379, 436)
5. Namus ve şeref korkusu (bkz. s. , 391, 393 515)
6. Cezalandırılma korkusu (bkz. s 392)

2.3. Masallarda korku kaynağının hedefi olan kişiler

1. Fiziksel olarak zayıf olan erkekler: Fiziksel olarak güçsüz erkekler genellikle dev ve dev gibi güçleri olan kişiler ile metaforlaştırılan fiziksel güç üstünlüğü olan erkekler tarafından hedef haline gelebilmekte ve masallarda bu tipler yamyamlık amaçlarını gerçekleştirmek istemektedirler. (bkz. s. 359, 377, 379,

2. Maddi ve manevi olarak güçsüz erkekler: Bu erkekler yoksul olabildiği gibi yetim ve öksüz olup herhangi bir desteği bulamayacak olan kişilerdir. Ayrıca kardeşler arasında en çelimsizi ve küçüğü de seçilmekte ve kıskançlık duygusuyla anne, babanın en sevdiği kişilerden de oluşmaktadır. (bkz. s. 348, 359, 399, 433, 388)

3. Padişahın kızı olabildiği gibi çevredeki en güzel kadın ya da kız da olabilmektedir. (bkz. s. ,339, 391-394,

Masallarda korku kaynağına verilen tepkiler

1. Korku kaynağıyla kader inancıyla zafer kazanmak (bkz. s. , 496)
2. Korku kaynağına boyun eğerek, süreçle birlikte şans eseri korku kaynağından kurtulmak (bkz. s. , 348, 399, 379, 411)
3. Korku kaynağıyla akıl oyunları sayesinde cesaretle mücadele etmek ve mücadeleyi kazanmak (bkz. s. , 378, 379, 394, 528)
4. Korku kaynağıyla fiziksel olarak mücadele ederek zafer kazanmak (bkz. s. , 360, 389, 497, 516)
5. Korku kaynağına yakın kişilerle (kadın veya erkek müttefiklerle) işbirliği yaparak mücadele etmek (bkz. s. , 346, 389)
6. Korku kaynağı erkekten daha güçlü kişi ya da varlıklar (padişah, at, dev, nene karı) yani müttefiklerle işbirliği yaparak mücadeleyi kazanmak (bkz. s. , 411, 444, 497)
7. Korku kaynağıyla müttefik olup işbirliği yapmak ve dost olarak mücadeleyi kazanmak (bkz. s. 496, 516, 530)

Masallarda eril korkunun kadına yansması

- 1.Korku kaynağının hile ve tuzaklarını anlamayıp kadını cezalandırmak (bkz. s. , 393)
2. Korku kaynağının hile ve tuzaklarını anlamayıp telkin edilen cezayı gizlice değiştirmek (bkz. s. 340, 393)
3. Korkulan şeyin gerçekleşmemesi için kadını mekânsal olarak sınırlandırmak (bkz. 391, 393)
4. Korku kaynağına karşı kadınla birlikte mücadele etmek (bkz. s.349, 402)

Elazığ masallarında korku kaynağıyla mücadele eden erkeğe ait özelliklerin sınıflandırması toplumsal cinsiyet oluşumu için önem taşımaktadır. Elazığ masallarında alan yazında erkekliğe ait olarak sınıflandırılan bazı özelliklerden farklılıklar şöyledir:

1. Erkeğin sadece aklıyla hareket etmesi ve duygularını yadsıması: İncelenen masallarda erkek niteliği olarak algılanan aklıyla davranmak, duygusuzluk kahramanların genel özellikleri arasında değildir. Duygularıyla yola revan olan erkeği masal örgülerinde sıklıkla görmek mümkündür. Kahramanlar duygularıyla harekete geçmekte, duygularını yadsımadan duygularından güç alarak cesaretle hareket etmektedirler.

2. **Erkeğin sorunları tamamen şiddetle çözmesi:** İncelenen masallarda olaylar çoğunlukla akıl oyunları ile çözülmekte, kahramanın zor duruma düşmesi ise yine korku kaynağı erkeğin hileleri ile yapılmaktadır. Sorunlar salt bir şiddet ile çözülmeyip uzlaşa sıklıkla kullanılmakta bunun için korku kaynağından daha güçlü ve nüfuz sahibi insanların ve varlıkların desteği alınmaktadır.

3. **Erkeğin yarışkan olması:** İncelenen masallarda yarışkan olma özelliği görülmekle birlikte amaca ulaşmak kahramanın hareket noktasını belirlemektedir.

4. **Erkeğin başarı dürtüsü:** İncelenen masallarda başarmak ise sadece başarı dürtüsüyle olmayıp, duygusal saiklerle birlikte tarafların istekleri ölçüsünde gerçekleşmektedir. Örneğin padişahın kızını almayı murat eden kahraman kızın rızasıyla birlikte eyleme geçmekte kızın desteğiyle birlikte başarı gelmektedir.

Elazığ masallarda toplumsal cinsiyet rolleri bulunmakla birlikte erkeğe ait özellik, kadına ait özellik olarak belirgin bir sınıflandırma olmadığı gibi roller koşullara göre değişmektedir.

Horney'in temel kaygı kavramı ile masallar değerlendirildiğinde korku kaynağı kişilerin korkuları ve kaygıları görülmektedir. Zaman zaman yalnızlık, çaresizlik ve güvensiz olma durumuna karşın masaldaki kişilerin nevrozlu tipler olduğunu seçtikleri çözüm yollarını göstermektedir. Yani bu kişileri daha çok çözüm yolları ile bulmak mümkündür. **Kotan** masalında ve **Avacı Mehmet'in Oğlu'nda** bu tipler, eylemleri ile tanınmaktadır. Saldırgan tip olarak adlandırılan bu kişiler kötülük temelli ve kendi çıkarları çerçevesinde davranış gösterirler. Korku kaynağı olan nevrozlu kişiler genelde erkek olarak bulunmaktadır. Fakat bu eylemleri Elazığ masalların da kadınlarda da görmek mümkündür. **Bacılar** ve **Zülfü Mavi** masalları örnek gösterilebilir. Korku kaynağı olmayıp nevrozlu tipin üçüncüsü olan yalıtkan tip ise genelde korku kaynağıyla mücadele eden kadınlarda görülmektedir. Erkek kıyafeti giyerek ve insanlarla yakın ilişkiden uzak durarak güvenli alan oluşturan bu tipler, masal içerisinde de kendine yeten ve becerilerini geliştiren kişilerden oluşmaktadır. **Helvacı Güzeli** masalı bu tipe örnek gösterilebilir.

Batı masallarında biçimlendirdiği kimlik geleneksel olanın talebi olup, çocukların ölümcül koşullara terkedilmesi, yamyamlık, hırsızlık ve cınametler bulunmaktadır. Bağımlı kadın masal kahramanlarının genelinde bulunmaktadır. Masallarda kahraman, kurtarıcı erkektir ve ödül yine masalın kahramanı kadın, erkeğe bağımlılığı ve sosyal statüsünün yükselişidir. Masallarda dişilik, anneliğin ve ölümün simgesi olan kadın, korkunun ana

kaynağıdır. Hansel ve Gratel örneğindeki yamyam kadın genetik hafızanın günümüze aktarıldığı sembollerini barındırmaktadır. Masallar ve mitlerle temeli derinlerde olan bu öğretinin Batı masallarında kadın korkusundan kaynaklı olarak kadını bağımlı kılmak amaçlı olay örgüsü oluşturulmuştur. Batı masallarında bağımlı bir varlık olarak yetiştirilen kadının zamanla değer ölçütünün değişmesiyle bağımsız bir yaşama zorunlu kılınması günümüz çağdaş kadının bağımsızlık korkusu yaşamasına neden olmaktadır. (Sezer, 2010).

Elazığ masallarında kadın ve erkek rolleri sıklıkla karışabilmekte iyi-kötü, güzel-çirkin, doğru-yanlış, erdemli-erdemsiz, alçakgönüllülük-kibir, adalet-zulüm, haklı-haksız cinsiyetin belirleyici gücünün dışındadır. Sah-tekârlık, korkaklık, namertlik, aptallık ve zalimlik ve kusurlar neredeyse her iki cinsde de eşit dağılmış. Padişah zalim olabildiği gibi çok mert ve adil de resmedilebilmektedir. Yoksul olan kişiler mert resmedildiği gibi çıkarıcı olarak da anlatılabilmektedir. Korkaklık ve ona bağlı eylemler olarak cesaret ve güven her iki cinsiyetin özelliğinde görülmekle birlikte sosyal statüde de belirleyici bir özellik olarak gösterilmemiştir. (bkz. Tufil, Dünya Güzeli) Fiziksel olarak güçlü erkek dev imgesiyle anlatılmış bu fiziksel gücün oldukça yıkıcı tarafları olay örgüleriyle anlatıldığı gibi hem erkek hem kadın için fiziksel olarak güçlü olan insanların dostluğunun kişiye fayda sağlayıcı olduğu mesajı verilmiştir. Kadınların yaşlı olanların deneyimleriyle erkeklerle yol gösterici olabileceği gibi kadınlar için oldukça tehlikeli olabilecekleri de masalarda anlatılmaktadır. Nene karı olarak kavramlaştırılan kişiler oldukça açgözlü ve yoksul olarak da gösterilmektedir.

Kaynakça

- ALAN, A.O. (2012). Mitos-Tarih İlişkisi: Siyasal Bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi
- ALICI, Y. (2016). Baskın Babanın Kaostaki Oğlu: Yahya Kemal ve Tanpınar İlişkisine Oidipus Kompleksi ve Psikanalizm Ekseninde Bir Yorum. Elazığ I. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiri Kitabı (243-257)
- BARUTÇU, A. (2013). Türkiye’de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara: Ankara Üniversitesi
- BOWLBY, J. (1973). Attachment And Loss, Separation, New York: Basic Books.
- CANARSLAN, G. (2017). Hayata Kast, Pek Kötü veya Onur Kırıcı davranışın, Genel Boşanma Sebepleriyle İlişkili IJSHS, 1 (2): 95-107 95
- CONNEL, R. W. (1998). “*Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*”, Cem Soydemir (Çev.), İstanbul: Ayrıntı

CRASKE, M.G. (1997). Fear and Anxiety in Children and Adolescents. Bulletin of The Menninger Clinic, 64, (2), 4-36.

CÜCELOĞLU, D. (1993). *“İnsan ve Davranışı”*. İstanbul: Remzi

DURAL, S., KARASAR, A., ÇETİNKAYA, H. (2010). Kadınların Cinsiyet-içi Rekabette Kullandıkları Kötüleme Stratejilerinin Erkeklerin Eş Tercihleri Üzerindeki Etkisi Türk Psikoloji Dergisi, Aralık, 25 (66), 101-112

DURKHEİM, E. (2013). *“İntihar”*. Z. İlkelen (Çev.) İstanbul: Pozitif

EKŞİ, E. (2017). Türk Mitolojisinde Gerçeklik. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi

ELİADA, M. (1962). *“Mitlerin Özellikleri”* S. Rifat (Çev.) İstanbul: Om

ELLUL, J. (2004). *“Sözün Düşüşü”*, H. Arslan (Çev.) İstanbul: Paradigma

ELMACI, F. (2008). Bilişsel Davranışçı Yaklaşım Dayalı Grupla Psikolojik Danışmanın Ergenlerin Korkuları Üzerindeki Etkisi, Yayımlanmamış Doktora Tezi Ankara:Ankara Üniversitesi

ERSEVER, Ö. H., Öğrenilmiş Çaresizlik (erişim tarihi:29.07.2021) <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/497/5903.pdf>

GOODY, J. (2017). *“Mit, Ritüel ve Söz”* (Çev.) D. Sezgi, İstanbul: Küre

GOLEMAN, D. (2011). *“Duygusal Zekâ-Neden IQ'dan Daha Önemli”* B. S. Yüksel (Çev.), İstanbul: Varlık

GÜNAY, U. (1975). *“Elazığ Masalları ve Propp Metodu”*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi

HAMZAOĞLU, M., KONURALP, E. (2019). Geleneksel Toplumlarda Namus Olgusu ve Namus Cinayeti: Türkiye Örneği, İstanbul Üniversitesi, Kadın Araştırmaları Dergisi, 1:51-65

IZARD, C. E.(1977). *“Human Emotions”*. New York And London: Plenum Pres

İSKENDER, H. (2016) Korku Türünün Dünya Çocuk Edebiyatındaki Yeri ve Türk Çocuk Edebiyatında Yaygın Olmamasının Nedenleri. Ana Dili Eğitimi Dergisi 4(3), 295-310

KARATAY, H. (2007). Dil Edinimi ve Değer Öğretimi Sürecinde Masalın Önemi ve İşlevi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi Yaz, 5(3), 463-475

KASAPOĞLU, A. (2007). İslama Göre Evlilikte eşler Arasında Uyum Sorunu-İnanç ve Ahlak Uyum. bilimname XII, 1, 137-161

MYERS, D.G. (2017). *“Sosyal Psikoloji”*. S. Akfırat (Çev). Ankara: Nobel

SAKAOĞLU, S. (1999). *“Masal Araştırmaları”*. Ankara: Akçağ

SEZER, M. Ö. (2010). *“Masallar ve Toplumsal Cinsiyet”*, İstanbul: Evrensel

TAYLOR, S. (1998). The Hierarchic Structure of Fears. Behaviour Research and Therapy , 36, 205-214

TEZEL, N. (1971). “*Türk Masalları*”. İstanbul:Milli Eğitim Yayınları

ROBINSON, E.H., ROTTER, J.C., FEY, M. ve ROBINSON, S.L. (1991). Children’s Fear : Toward a Preventive Model. School Counselor, 38, (3), 187-202.

ROSENBERG, D. (1997). “*Dünya Mitolojisi, Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi*”. A. U. Cüce, B. Odabaşı, E. Cengiz, K. Akten, K. Emiroğlu, T. Kenanoğlu, T. Kocayiğit, E. Kuzhan (Çev.). İstanbul:İmge

SANCAR, S. (2009). “*Erkeklik: İmkânsız İktidar – Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*”, İstanbul: Metis

YILDIZ, İ. (2020). Psikanalitik Yaklaşım Çerçevesinde Nevrotik İhtiyaçlar Çözümlemesi: Kayıp Kız

Filmi, Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 8(3) 977–987

ZEYBEKOĞLU, Ö. (2013). “*Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Olgusu*”. Konya: Eğiten